

SYNDIKALISMEN BLANDT LAGER- OG PAKHUSARBEJDERNE I KØBENHAVN

Af *Therkel Stræde*

Indledning

Den danske arbejderbevægelse har fra starten af været præget af reformismen. Reformistisk var den ideologi og strategi, som det socialdemokratiske parti arbejdede udfra, såvel som dette partis praktiske politik. Og reformistisk var den linie, der fra starten etableredes i arbejderne fagforeninger, og som dækkende kan benævnes den faglige *moderation*.¹ Den reformistisk-moderate linie blev naturligvis ikke til uden ideologiske brydninger, i hvilke også en venstrefløj markerede sig. Men som helhed må den siges at have været fuldstændigt dominerende i den første fase af arbejderbevægelsens udvikling, og dermed et fuldgyldigt udtryk for den bevidsthed, som fandtes i den danske arbejderklasse.

Omkring 1907 begyndte der imidlertid at vise sig tegn på, at dele af arbejderklassen ikke længere ville lade sig nøje med de perspektiver, reformismen-moderationen stillede op. Som udtryk for, at et vist bevidsthedsmæssigt skred var igang, opstod der forskellige organisationer i arbejderklassen, der angreb den herskende linie udfra et venstreoppositionelt standpunkt. I løbet af en halv snes år udviklede der sig en revolutionær bevægelse af en udbredelse og radikalitet, som man hverken før eller siden har set magen til i den danske arbejderbevægelse. Denne revolutionære, syndikalistiske bevægelse udgjorde i årene omkring 1. Verdenskrigs afslutning en alvorlig trusel mod det reformistisk-moderate herredømme i arbejderbevægelsen. Tusindvis af arbejdere vendte sig bort fra de indarbejdede reformistisk-moderate kampperspektiver og -metoder. Den syndikalistiske, selvorganiserede kamp fejrede triumfer.

Men det viste sig, at den syndikalistiske bevægelse ikke var istand til varigt at sætte sig fast i den danske arbejderklasse. Det lykkedes reformismen-moderationen at opfange det bevidsthedsskred, som var igang i arbejderklassen, og tilføje de revolutionære syndikalister nogle smertelige nederlag. Syndikalismen blev slået på tilbageslag og mistede i løbet af et par år det meste af det terræn, den havde vundet i »de revolutionære år«. Reformismen-moderationen befæstede påny sit herredømme over arbejderklassen og dens organisationer.

Dette vigtige forløb i den danske arbejderklassens historie rejser nogle spørgsmål, der efter min mening er *helt centrale* for en forståelse af den danske arbejderbevægelse, historisk og aktuelt:

Fagoppositionens Sammenslutning

er en Sammenslutning af den frisindede Opposition indenfor den faglige Arbejderbevægelse i Danmark.

Den blev stiftet i København den 22. September 1910 med følgende

Formaal:

1. At forbedre og udvikle de nuværende forældede Fagforeninger til moderne lokale Industri- og Brancheforbund.
2. At udvikle den udelukkende Fagkamp til industriel Kamp.
3. At bibringe Arbejderne Kendskab til og Fortrolighed med den moderne Kamptaktik: den pludselige Strejke, Obstruktion, Sabotage og solidarisk Boycotning.
4. At afskaffe det organiserede Skruibrækkeri og praktisere Solidaritetsfølelsen gennem den lokale Sympatistrejke.
5. At bekæmpe den udvidede Lock-out (Sympati-Lock-outen) med den udvidede Sympatistrejke.
6. At udbrede Kendskab til den sociale Generalstrejke, igennem hvilken den arbejdende Klasse afskaffer det bestaaende Lønslaveri og erobrer Produktionsmidlerne.
7. Ved alle til Raadighed staaende Midler hensynsløst at bekæmpe det kapitalistiske Samfund til Fordel for det arbejdende Folk.

Dette søges opnaaet ved følgende

Midler:

1. At samle Fagforeningernes Medlemmer industrivis indenfor Sammenslutningens Ramme.
2. At drøtte og planlægge Oppositionens Arbejde indenfor hver Branche.
3. At udarbejde og gennem Medlemmerne stille positive Forslag i Fagforeningerne i Tilslutning til Sammenslutningens Formaal, derunder ogsaa at gennemføre den lige direkte almindelige Valgret ved Valg af Tillidsmænd indenfor den faglige Bevægelse.
4. At indhente Oplysninger om de enkelte Fagforeningers og Forbunds Forhold til Udbytte og Arbejderne samt om deres Administration, og overgive Oppositionen de Vaaben, der eventuelt findes i disse Oplysninger.
5. At koncentrere hele Oppositionens økonomiske og moralske Kraft om Erobringen af Magten indenfor en enkelt Organisation i Tilfælde, hvor dette er nødvendigt for Sammenslutningens Formaal.
6. At sætte sig i Forbindelse med de industrielle Arbejderorganisationer i Udlændet og gennem Møder, Cirkulærer o. l. bibringe Oppositionen de Erfaringer, disse Organisationer har høstet gennem deres Kampe.
7. At benytte enhver Lejlighed til at bibringe Lønarbejderne Kendskab til Sammenslutningens Formaal.
8. At udgive et Ugeblad, hvis væsentlige Opgaver skal være:
 - a) At samle Arbejdernes Interesse og Kraft om den økonomiske Kamp mod Udbytte.
 - b) At forsvare den paa Sammenslutningens Formaal byggede Kamptaktik og angribe enhver Magtbevægelse eller Teori, der lægger denne Taktik Hindringer i Vejen.
 - c) Gennem Billeder og Tekst hensynsløst at nedbryde Respekten for Moral, Autoritet og Magt, der er Arbejderklassen fjendtlig.
 - d) I det hele at samle Arbejderne til økonomisk Kamp for deres øjeblikkelige og historiske Interesser.

FS' første program fra 1910. Original på ABA.

1. Den materielle basis for reformismen-moderationen.
2. Betingelserne for udviklingen af en arbejderradikalisme, der bryder med reformismen-moderationen (betingelserne for syndikalismen).

Desværre er der indtil nu kun forsket altfor lidt i denne vigtige periode, hvor det reformistisk-moderate herredømme i arbejderklassen for alvor blev antastet af en stærk arbejderradikalistisk strømning. I det omfang, der har været forsket i den, er det især de – i snæver forstand – politiske organisationer, den frembragte, der har stået i focus. *Hovedstrømningen* i den arbejderradikalistiske bevægelse, den syndikalistiske *fagopposition*, er forblevet så godt som udforsket.

En omfattende kortlægning og analyse af den syndikalistiske fagoppositions konkrete forløb er efter min mening en uomgængelig nødvendighed, hvis man skal nærme sig en materialistisk forklaring på den arbejderradikalistiske bevægelses udvikling i Danmark. Denne artikel skal ses som et bidrag hertil. Den bygger på mit speciale i historie: *Fagbevægelse og Fagopposition*. Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening og Forbund i København 1890–1925,² og behandler den syndikalistiske bevægelse, således som den konkret udfoldede sig blandt de københavnske lager- og pakhusarbejdere. Tyngdepunktet er lagt på perioden 1916–ca. 1922, der generelt og blandt lager- og pakhusarbejderne udgjorde syndikalismens blomstringstid, og fremstillingen er centreret omkring overenskomstforhandlingerne/-konflikterne.

Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890 – en moderat fagforening som alle andre

Danmark havde i slutningen af forrige århundrede ikke megen industri. Det var primært som eksportør af landbrugsvarer til de højt-industrialiserede centre i Europa, at landet indgik i det kapitalistiske verdensmarked. Eksporten af fødevarer var omfattende, hvorimod den industri, der var, altovervejende tjente til at forsyne hjemmemarkedet. Følgelig udgjorde industriarbejderne en lille del af den samlede danske arbejderklasse, mens forholdsvist mange arbejdere var beskæftiget med transport, varecirkulation og oplagring.

Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890³ blev dannet ved et møde 13. maj 1890 i den berømte Tømrerkro. I de første godt 15 år af sin eksistens fulgte den ganske den samme bane, som den øvrige fagforeningsbevægelse. De arbejdsopgaver, som LPF 1890 beskæftigede sig med: regulering af løn- og arbejdsforhold gennem indgåelse af kollektive overenskomster, agitation og gensidig understøttelse af egne og andre fagforeningers medlemmer, er ganske typiske, ikke blot for datidens, men også for nutidige fagforeninger. De betegner svar på væsentlige forhold ved den kapitalistiske

produktion og tjener til at varetage arbejdernes interesser som revenuekildeindehavere indenfor socialpartnerskabets rammer.⁴

Heller ikke den *måde*, hvorpå LPF 1890 varetog arbejdet indenfor sine forskellige arbejdsområder, er der noget exceptionelt ved. Linien var i det store og hele præget af en grundfæstet moderation, allerede fra første færd af. LPF1890 var en trofast støtte for socialdemokratiet, der på intet tidspunkt fremførte andet end en »kæmpende reformistisk« linie.⁵ Fagforeningen forstod sig ikke som en forening, der søgte strid med arbejdskøberne, idet den classesamarbejdende forhandlingsvej blev betragtet som den naturlige og ønskværdige. Den accepterede uden videre den arbejdsdelte fagafgrænsning som udgangspunkt for organiseringen, og gik uden overvejelser om mulige alternativer ind i en centralisering af fagforeningsbevægelsen, hvis udgangspunkt var samme fagopdelte struktur. Medlemmer og fagforeningsledelse var i selvforståelse, såvel som i daglig praksis moderat-reformistiske.

Efterhånden udviklede der sig dog en vis, voksende utilfredshed med de ringe resultater, som den faglige organisering kunne opvise efter århundrede-skiftet, som følge af den generelle tendens til centralisering indenfor fagforeningsbevægelsen og det formaliserede classesamarbejde i skikkelse af Septemberforliget.

Lager- og pakhusarbejderne og den tidlige, danske venstreopposition, omkr. 1907–1908

Omkring årsskiftet 1906–07 slog denne ulmende utilfredshed indenfor LPF1890 over i et åbent modsætningsforhold til DAF og i særdeleshed dette forbunds centrale ledelse. Udløsende herfor var, at den kooperative Svendborg Margarinefabrik, der ejedes af DAF, i efteråret 1906 gik nedenom og hjem, og at forbundsledelsen – der i de foregående år havde skudt enorme summer ind i fabrikkens underskudgivende drift – samtidig med meddelelsen herom pålignede medlemmerne et større ekstrakontingent. Ekstrakontingentet skulle angiveligt bruges til at betale gammel gæld og opsamle midler til de overenskomstkonflikter, som DAF forventede ville komme i 1907. Men en hel del arbejdsmænd var overbeviste om, at de indkrævede penge i virkeligheden skulle bruges til afviklingen af den fallerede margarinefabrik. Flere fagforeninger var stemt for ikke at betale ekstrakontingentet, og to københavnske afdelinger, Oliemøllernes og Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforeninger, nægtede pure at betale, idet de anså ekstrakontingentet for ubegrundet og stridende mod forbundslovene. DAF var i knibe. Små 10 år efter forbundets dannelse blev der alvorligt sat spørgsmålstegn ved centraliseringen og ledelsens autoritet. Lyngsle-ledelsens svar kom prompte. De to opsætsige fagforeninger blev omgående ekskluderet⁶ af DAF, og en kampagne ligeså omgående indledt for at isolere og splitte »separatisterne«.

Det var bestemt ikke blide midler, DAF tog i anvendelse for at knække de

to fagforeninger. På alle måder søgte DAF at chikanere dem. »Social-Demokraten« flød over af angreb på deres ledende mænd, mens ethvert modindlæg blev nægtet optagelse. DAF forsøgte gang på gang at sabotere LPFs overenskomstsforhandlinger og -konflikter, bl.a. ved at tilbyde arbejdskøberne løntilbageholdenhed, blot de ville slutte overenskomst med afdelinger under DAF. Og DAF lod i maj danne en Lager- og Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907 (LPA1907), der skulle forsøge at kapre medlemmerne fra LPF1890. Det er faktisk uhyre lærerigt at se, hvorledes DAF-ledelsen løste denne sin første legitimitetskriser med massivt repressive midler. Jeg skal dog ikke her komme nærmere ind på, hvilket omfang og hvilke former denne repression antog.⁷ LPF1890 og Oliemøllernes Fagforening svarede igen med d. 17.2.1907 at oprette Det ny Arbejdsmandsforbund med oliemøllernes formand Peter Poulsen, der var den mest fremtrædende kritiker af DAF-ledelsen i sagen om Svendborg Margarinefabrik, som forbundsformand og redaktør af det fælles fagblad »Arbejdsmanden«.

Eksklusionen af DAF blev for LPF udgangspunkt for en åbning overfor de venstreoppositionelle strømninger, der netop på samme tidspunkt var i vækst indenfor den københavnske arbejderklasse. Det ny Arbejdsmandsforbund, hvis ledelse var sammensat af repræsentanter for oliemøllerne, de to nystartede fagforeninger for kuske og fabriksarbejdere, der aldrig blev til noget af betydning, og – som den største fagforening – LPF1890, samarbejdede i de følgende år⁸ temmelig nært med den revolutionære venstrefløj af anarkistisk, ungsocialistisk og syndikalistisk tendens. Peter Poulsen virkede som skribent ved det anarkistiske blad »Korsaren«, der udkom i marts-april 1907 – på grund af dette samarbejde fik Det ny Arbejdsmandsforbund i den socialdemokratiske presse smædenavnet »Korsarforbundet« – og igen ved dagbladet »Socialistisk Arbejderblad«, der udkom i sommeren 1908.

I »Socialistisk Arbejderblad« blev i hovedtrækkene den linie, som den revolutionære, syndikalistiske fagopposition i årene fra 1910 til begyndelsen af 1920'erne fulgte, lagt frem – bl.a. af Christian Christensen. LPF1890 ydede støtte til dagbladsprojektet, både ved at låne penge til Socialistisk Arbejderforening, der forberedte dets udgivelse, og ved hyppig annoncering i bladet i hele den tid, det udkom. Tilsvarende fik »Socialistisk Arbejderblad« en væsentlig støtte fra de største brancheklubber indenfor LPF1890, Manufaktur- og Frølagerarbejdernes, Jern- & Frølagerarbejdernes og Petroleumsarbejdernes Klubber – sidstnævnte købte for ikke mindre end 500 kr. aktier i bladet. Både Det ny Arbejdsmandsforbund og de tilsluttede fagforeninger bragte hyppigt sine meddelelser og kommentarer frem i »Socialistisk Arbejderblad«s spalter.

Vi finder også vidnesbyrd om nære personforbindelser mellem LPF1890 og venstreoppositionen. F.eks. medvirkede den kendte syndikalist, medstifter af Socialistisk Arbejderforening og næstformand i Murarbejdsmændenes Fagforening Riisgaard som taler ved flere møder inden for LPF 1890.⁹

Jeg skal ikke her foretage en detaljeret kortlægning af de forbindelser, der bestod mellem den ungsocialistiske og syndikalistiske venstreopposition og

LPF1890 i de første år efter, at fagforeningen var blevet ekskluderet af DAF. Det skal blot slås fast, at man med rimelighed kan betragte LPF1890 som en del af den venstreoppositionelle tendens, der – omend den stadig kun var begrænset i omfang og indflydelse – i årene omkring byggekrisen 1907–08 vandt temmelig meget frem indenfor den københavnske arbejderklasse.

Det er naturligvis vanskeligt at »måle« det bevidsthedsmæssige skred blandt lager- og pakhusarbejderne, som dannede baggrund for en sådan radikaliserings af deres fagforening, LPF1890. Fagforeningen tilsluttede sig den kritik af det socialdemokratiske partis organisation og politik, af fagforeningsbevægelsens centralisering og bureaukratisering og arbejderledernes »bengnaveri«, som blev rejst fra ungsocialistisk og syndikalistisk hold. I Det ny Arbejdsmandsforbund, som den var med til at opbygge, bevarede den enkelte fagforening sin fulde suverænitet. Og det ny forbund undlod bevidst at opbygge en central konfliktfond, som i DAFs tilfælde havde dannet basis for ledelsens selvstændiggørelse i forhold til afdelingerne og de menige medlemmer. Derimod blev den syndikalistiske kampmetode – den direkte aktion – såvidt det kan ses, ikke taget i anvendelse indenfor Det ny Arbejdsmandsforbund. Den var i det ny forbunds levetid først i færd med at blive udviklet gennem diskussionerne i Socialistisk Arbejderforening og Syndikalistisk Forbund, og det var først med dannelsen af Fagoppositionens Sammenslutning i efteråret 1910, at den blev formuleret som sammenhængende kamptaktik med revolutionær, socialistisk målsætning.

Der er ikke tale om, at LPF1890 i 1907 gennemførte et gennemgribende brud med den socialdemokratiske moderation. Det bevidsthedsmæssige skred, der var sat igang, havde klart sine begrænsninger – blandt lager- og pakhusarbejderne såvel som i den øvrige arbejderklasse. Men det står fast, at fagforeningen fra bruddet med DAF og fremefter var at finde på arbejderbevægelsens venstreoppositionelle fløj. Årsagerne hertil må efter min opfattelse søges på to planer.

Generelt var perioden fra 1907 og fremefter for den danske arbejderklasse kendetegnet ved et begyndende opbrud fra arbejderbevægelsens hidtidige positioner. Der udviklede sig i de første år efter århundredeskiftet en stadigt voksende diskrepans mellem på den ene side det af højkonjunkturen satte spillerum for opnåelse af faglige resultater, og på den anden side den socialdemokratiske fagforeningsbevægelses moderate og tilbageholdende kurs, der førte til, at de gunstige kampbetingelser forblev uudnyttede. Dermed skabtes en voksende utilfredshed i dele af arbejderklassen. Da højkonjunkturen i 1907–1908 blev afbrudt af en delkrise, særligt indenfor de københavnske byggefag, blev den socialdemokratiske moderations begrænsninger yderligere understreget. Utilfredsheden udviklede sig til en ikke ubetydelig radikaliserings af dele af arbejderklassen, der bl. a. gav sig udtryk i etableringen af venstreoppositionelle organiseringer som Socialistisk Arbejderforening og Syndikalistisk Forbund.

For lager- og pakhusarbejderne specielt var det konfrontationen med DAF, den umådelige repression, som forbundet satte igang mod deres fag-

forening, der satte et bevidsthedsmæssigt skred igang og bragte fagforeningen ind i et samarbejde med den fremvoksende venstreopposition.

Vi kan næppe endeligt afgøre, i hvor høj grad samarbejdet mellem LPF1890 og venstreoppositionen var pragmatisk bestemt af ønsket om at få adgang til en arbejderpresse, og i hvor høj grad der virkelig var tale om enighed på det programmatiske plan. Men fagforeningens venstredrejning medførte *ikke* det frafald af medlemmer, som DAF håbede på. Medlemstallet i LPF1890 ligger igennem hele perioden 1907–1918 konstant omkring 700–800 medlemmer, med en svagt faldende tendens fra omkring 1916.¹⁰ Omvendt havde splittelsesafdelingen LPA1907 helt frem til 1915 meget svært ved at slå igennem. Og da medlemstilgangen kom, var det efter alt at dømme i form af ny-organiserede lager- og pakhusarbejdere, ikke af tidligere medlemmer af LPF1890.

Der kan ikke i LPF1890s protokoller spores nogen uenighed af betydning om den venstreorienterede kurs i LPF1890. Vi har eksempler på, at fagforeningsbestyrelsen i enkelte spørgsmål bevægede sig længere i retning af støtte til venstreoppositionen, end medlemmerne var parate til. Men der er intet, der tyder på, at bestyrelsen i sine handlinger ikke gennemgående var i god overensstemmelse med bevidstheden blandt medlemmerne. Således foregik bestyrelsesvalgene i hele den periode, LPF1890 stod udenfor DAF, tilsyneladende ganske uproblematisk, uden at der rejstes kritik af den fulgte kurs, og uden at det kom til kampafstemninger om bestyrelsesposterne. Alt ialt må man antage, at der har været en god overensstemmelse mellem bevidsthedsudviklingen blandt fagforeningens medlemmer og dens bestyrelse.

Samarbejdet med den venstreoppositionelle fløj i arbejderbevægelsen gjorde ikke lager- og pakhusarbejderne til overbeviste ungsocialister eller syndikalister. Men den skabte en åben og imødekomende holdning i deres fagforening overfor organisationer og formål, der ikke havde den socialdemokratiske arbejderbevægelses »blå stempel«. Og til trods for, at flere af bestyrelsesmedlemmerne i LPF1890 også sad som bestyrelsesmedlemmer i københavnske, socialdemokratiske vælgerforeninger, vedblev fagforeningen at støtte sådanne formål i hele den tid, fagforeningen stod udenfor DAF. Bl. a. ydede den en ikke ubetydelig støtte til Jord- & Betonarbejdernes Fagforening netop på det tidspunkt (januar 1912), hvor syndikalisterne i en strejkesituation havde overtaget ledelsen af fagforeningen. Noget direkte samarbejde mellem LPF1890 og de syndikalistiske organisationer Syndikalistisk Forbund og FS kom det dog ikke til i første omgang.

Fagoppositionens Sammenslutning af 1910

Efter opsvinget omkr. 1907–1908 fulgte en forholdsvis stille periode for den danske venstreopposition. Socialistisk Arbejderforening blev opløst, efter at »Socialistisk Arbejderblad« i september 1908 var gået ind, og efterfølgeren Syndikalistisk Forbund fik aldrig nogen større tilslutning. 22.9.1910 dannedes Fagoppositionens Sammenslutning, en sammenslutning af fagorganise-

rede arbejdere, der på et revolutionært, syndikalistisk program krævede opgør med den socialdemokratiske moderation. /Jvf. FS's program, p. 56/. FS drev agitation for syndikalismen og virkede som opposition indenfor fagforeningsbevægelsen. Den var bygget op omkring FS-Klubber indenfor en række fagforeninger, både blandt faglærte og ufaglærte arbejdere, og havde sin basis i den københavnske arbejderklasse, især blandt arbejderne indenfor bygge- og anlægsvirksomhed, transport og metalindustri.

I begyndelsen gik det kun langsomt fremad for FS. Trods en vis succes med agitationen mod de 5-årige overenskomster, som den moderate fagforeningsbevægelse accepterede i 1911, var det først Verdenskrigens reallønuddhuling, sanktioner af den »borgfreds-overholdende« socialdemokratiske moderation, der skabte basis for en gevaldig radikalisering af arbejderklassen, og dermed for Sammenslutningens vækst.

Hvordan stillede LPF1890 sig til FS ved Sammenslutningens dannelse og i dens første år?

Vi ved det ikke.

Kilderne røber intet om eventuelle forbindelser mellem LPF1890 og den syndikalistiske Sammenslutning. Den støtte, som fagforeningen ved forskellige lejligheder ydede til formål, som ud fra moderationens synsvinkel måtte betragtes som mere eller mindre »kætterske«, kan ikke entydigt tages som bevis for fagforeningens tilslutning til den syndikalistiske venstreopposition. (Derimod nok som et udtryk for en *åbenhed* blandt lager og pakhusarbejderne overfor denne del af arbejderbevægelsen). Men omvendt er der ikke tegn på, at LPF1890 skulle have taget *negativ* stilling til den syndikalistiske bevægelse.

En FS-Klub for lager- og pakhusarbejdere har der efter alt at dømme *ikke* eksisteret før 1918. Men det kan både fortolkes som et udtryk for syndikalisternes styrke i LPF1890 – en FS-Klub unødig, fordi syndikalisterne prægede fagforeningen, eller ihvertfald følte sig dækket ind af den linie, fagforeningsledelsen fulgte – og for deres svaghed. Nærmere kan vi næppe komme det spørgsmål idag.

Kort sagt: vi kender ikke LPF1890s holdning til den organiserede syndikalisme i perioden 1910–1916, og kan ikke sige, hvilke forbindelser der eventuelt har eksisteret. Det er rimeligt at antage, at en vis åbenhed overfor Fagoppositionen har været tilstede blandt lager- og pakhusarbejderne, og at sympatien for FS sikkert voksede i takt med den radikalisering af arbejderklassen, der generelt fulgte krigstidens forringelser, ledende op til, at LPF1890 i 1916 gik ind i et *tæt samarbejde med FS*.

Samarbejde mellem Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890 og FS, 1916–1918

I 1916 indledte den af Dansk Arbejdsmands Forbund oprettede splittelsesafdeling, Lager- & Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907,¹¹ en voldsom of-

fensiv imod LPF1890. Det hang sammen med, at den unge, nyvalgte formand for LPA1907, Robert Nielsen, satte meget ind på at bekæmpe LPF1890 og skaffe så mange medlemmer som muligt over i LPA1907, bl. a. ved at formå firmaer, med hvem LPF1890 havde overenskomst, til at give LPA1907 eneret på overenskomst, mod forskellige indrømmelser, særligt i form af løntilbageholdenhed. Omtrent på samme tid var der en vis splittelse at spore i LPF1890s egne rækker, idet en kreds af medlemmer – trods det, at et stort flertal af medlemmerne i LPF1890 på det bestemtteste afviste dette – arbejdede aktivt for at bringe en sammenslutning af de to konkurrerende fagforeninger istand.

Et af de steder, hvor LPA1907 forsøgte sig, firmaet Henriques & Zøylner, gik arbejderne, der var organiseret i LPF1890, imidlertid til modstand. De vedtog en kraftig protest mod Robert Nielsens handle måde og mod, at »Social-Demokraten« nærmest behandlede arbejderne i firmaet som gemene skruebrækkere. Et indlæg af denne karakter kunne de naturligvis ikke få optaget i »Social-Demokraten«, så protesten bragtes – ledsaget af en redegørelse for sagens sammenhæng med hele Dansk Arbejdsmands Forbunds kamp mod LPF1890 – i »Solidaritet«. ¹² Noget senere fremkom der i bladet en længere redegørelse for lager- og pakhusarbejdernes organisationsforhold med udgangspunkt i samme sag, ¹³ og denne artikel vakte positiv opsigt i LPF1890s bestyrelse. Den besluttede at anbefale til generalforsamlingsvedtagelse, at LPF1890 fremtidigt skulle skære sin avertering i »Social-Demokraten« ned, og istedet støtte »Solidaritet« ved indrykning af annoncer. Generalforsamlingen 24.10.1916 gav sin tilslutning hertil med alle stemmer mod én. Og »Solidaritet« kvitterede straks for dette tilsagn om støtte ved at bringe en længere artikelserie om »Lager- og Pakhusarbejderne og deres Kampe mod Voldsregimentet i Dansk Arbejdsmands Forbund«. ¹⁴

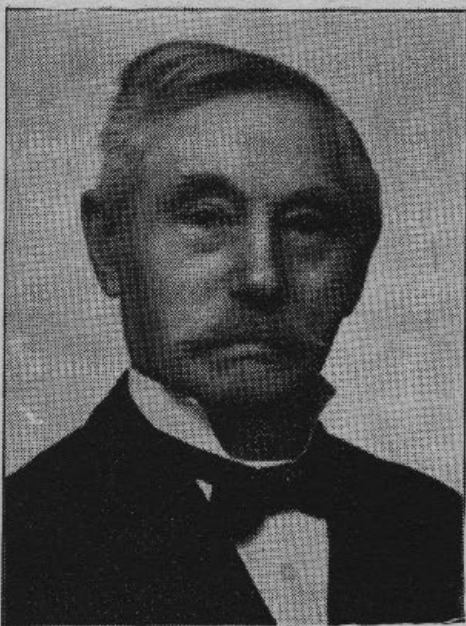
»Solidaritet« skabte således, ved at stille sig fuldt solidarisk med LPF1890s kamp, en åbning for den organiserede syndikalisme – en åbning, der i sensommeren 1917 blev fulgt op af direkte samarbejde mellem fagforeningen og Fagoppositionens Sammenslutning.

I august 1917 blev der med maskinarbejder Lauritz Hansen, der var formand for FS, som mellemmand ført en forhandling mellem en række arbejdsmandsfagforeninger, der stod udenfor DAF. Det gjaldt Skibsværftarbejdernes Forbund, Murarbejdsmandenes Fagforening, Brødkuskenes Faglige Forening og LPF1890. Formålet var at oprette en fælles sammenslutning af disse, og bl. a. udgive et fælles fagblad. Lauritz Hansen deltog selv som ivrig anbefaler af sammenslutningen på LPF1890s bestyrelsesmøde 15.8.1917, hvor sagen blev indgående diskuteret, og det blev vedtaget, at LPF1890s bestyrelse skulle indbyde bestyrelserne fra de nævnte organisationer til et fællesmøde, hvor sagen nærmere skulle drøftes.

På bestyrelsesmødet 28.8.1917 blev resultatet af dette fællesmøde meddelt. Udover LPF1890 deltog murarbejdsmandenes og skibsværftarbejdernes bestyrelser samt Lauritz Hansen. Flere af repræsentanterne gjorde sig til talsmænd for en fælles sammenslutning, og det blev vedtaget at ned-

sætte et udvalg med to fra hver bestyrelse, som skulle udarbejde udkast til en sådan sammenslutning, og eventuelt anmode andre organisationer udenfor DAF om samarbejde. Endelig tilsagde samtlige bestyrelser enstemmigt foretagendet den nødvendige økonomiske og moralske støtte.

Det nedsatte 6-mandsudvalg afholdt ihvertfald ét møde, men hvilke resultater, man nåede til, rummer protokollen ingen oplysninger om.¹⁵ Nogen sammenslutning kom det ikke til. Forklaringen herpå skal nok søges deri, at

Peter Andreasen, formand for Lager- & Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890 fra 10. dec. 1899 til sammenslutningen med Lager- & Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907 i 1918. Peter Andreasen var leder af fagforeningen i hele den periode, hvor den stod udenfor DAF. Han deltog aktivt i samarbejdet først med Socialistisk Arbejderforening, siden (1916–1918) med FS, men var dog næppe overbevist syndikalist. Efter sammenslutningen fortsatte han i flere år som bestyrelsesmedlem af Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund, som den forenede fagforening hed.

der eksisterede to forskellige linier indenfor FS, netop på spørgsmålet om, hvorvidt syndikalisterne skulle arbejde som fagopposition *indenfor* de eksisterende fagforeninger, eller stræbe efter at danne egne, »parallelle« fagforeninger og hovedorganisationer.

Lauritz Hansen blev senere – i 1919 – drivende kraft i oprettelsen af Føderalistisk Sammenslutning, hvor det lykkedes at samle en række mere eller mindre syndikalistisk prægede, udenfor De samvirkende Fagforbund stående fagforeninger i en ny hovedorganisation. Christian Christensen derimod var meget stærkt imod en sådan »separatisme«.

Da Christian Christensen netop i de uger, der fulgte LPF1890s forhandlinger med de andre fagforeninger om sammenslutning, kom til at spille en stor rolle i fagforeningen, er der måske grund til at antage, at han har fået LPF1890s bestyrelse til at lægge sammenslutningsbestræbelserne på is.

22.9.1917 afholdt LPF1890 en ekstraordinær generalforsamling, hvor det for alvor blev slået fast, at samarbejdet med Fagoppositionen ikke blot var en tilfældig grille blandt fagforeningens bestyrelsesmedlemmer. Redaktør

Christian Christensen fra »Solidaritet« var indbudt til at holde foredrag om »Septemberforliget og Dyrtiden«, og bestyrelsen havde udtrykkeligt opfordret samtlige medlemmer til at give møde.

»Redaktør Christian Christensen skildrede Arbejderne og Dyrtiden, og paaviste Septemberforliget som en Hindring for at Arbejderne kunde højne deres Varepris Arbejdskraft, hele Forsamlingen sluttede sig fuldt ud til Foredragsholderen.«¹⁶

Efter at dirigenten havde overbragt Chr. Christensen en hjertelig tak, diskuterede generalforsamlingen, hvordan man kunne støtte de strejkende arbejdere i Esbjerg, der netop var ude i en hård kamp, stærkt støttet af FS. Bestyrelsen havde en måneds tid forinden modtaget en anmodning fra de strejkende om et lån på 700 kr., således at de kunne betale deres husleje, da arbejdskøberne ellers ville smide dem ud af deres lejligheder. Det gik bestyrelsen ind på, men ved nærmere undersøgelse af forholdene blev det klart, at arbejderne ikke ville være istand til at betale lånet tilbage. På den baggrund bevilgede den ekstraordinære generalforsamling straks 700 kr. som *gave* til de strejkende i Esbjerg, og det blev dertil besluttet at sende kuponbøger ud til pladsrepræsentanterne med opfordring til, at hver arbejder ydede et fast, frivilligt bidrag hver uge. Iøvrigt skulle spørgsmålet om fortsat støtte tages op igen på den følgende ordinære generalforsamling 29.10.1917, hvor det blev vedtaget at yde yderligere bidrag til den fortsatte strejke af fagforeningens kasse. Alt ialt en overordentlig pæn støtte til Esbjergarbejdernes direkte aktion fra lager- og pakhusarbejdernes side.

Ovenpå Chr. Christensens foredrag lod bestyrelsen indkøbe 50 eksemplarer af September-forliget – som LPF1890 ikke selv var bundet af – til gratis uddeling til interesserede medlemmer. Det Kongelige Teaterpersonales Klub, der nylig var blevet dannet i tilslutning til LPF1890, havde kort tid efter på et klubmøde Chr. Christensen som taler om det samme emne, som han havde talt over på LPF1890s ekstraordinære generalforsamling. Også her vandt hans synspunkter bred tilslutning, og klubformanden

»henstillede til Kammerater at tegne sig som Abonent paa Solidaritet, da det jo viste sig at Socialen ret ofte ikke Refererede Konflikterne saa man ofte Manglede de Sanfærdige Oplysninger.«¹⁷

Også arbejderne fra firmaet Bucha & Nissen og Fa. Kronemand afholdt agitationsmøde. Her var det Lauritz Hansen, der talte:

»Hr. Lauritz Hansen Forklarede hvorledes Situationen havde udviklet sig for Arbejderne under Krigen, hvor det snart var umulig for Arbejdere selv Dem i faste Stillinger at klare sig, og det som følge af Forholdene gjorde sig mere og mere Gjældende, at Arbejderne var mindre Modstandsdygtig mod Kapitalen, og anmodede de Tilstedeværende at staa mere Solidarisk i den kommende Tid, og være med til at Yde Deres Bidrag til Kammerater som kom i Lønkamp. Taleren paaviste hvorledes Rockefeller havde dannet Petroleumstrust hele Verden over, for at være eneraadende om Prisstigning og lign. og Anbefalede Klassefæller dette til Efterligning mod Kapitalen.«¹⁸

LPF1890 havde i FS fundet en forbundsfælle i kampen for fagforeningens selvstændighed imod DAFs splittelsesforsøg.

I »Solidaritets« spaltes kunne fagforeningen komme til orde overfor

arbejderklassen, og FS' standpunkter, dens kritik af arbejdernes stadig ringere stilling under krigen, af det fagretslige system m. v. svarede åbenbart til dominerende stemninger blandt lager- og pakhusarbejderne i LPF1890. Efter alt at dømme var der ovenikøbet udbredt enighed om denne kurs blandt den del af de københavnske lager- og pakhusarbejdere, der stod som medlemmer af LPF1890.

Der er næppe tvivl om, at det nære samarbejde mellem LPF1890 og FS ansporede DAF til yderligere at forstærke angrebene på den udenforstående fagforening. Bl. a. forsøgte DAF i oktober 1917, ved bagom ryggen på LPF1890 at tilbyde firmaet overenskomst, indeholdende en latterligt lille lønforhøjelse, at sabotere en lønkonflikt, som LPF1890 havde løbende mod Fa. Hans Just – dog takket være arbejdernes gode sammenhold, fagforeningens aktive opbakning og havnearbejdernes solidariske optræden fuldstændig forgæves.

Omtrent på dette tidspunkt blev det dog klart for LPF1890, at fagforeningen var nødt til at søge at nå til en forståelse med det forbund og de mænd, som så ihærdigt havde bekæmpet den. Fra Arbejdsministeriet kom der meddelelse om, at LPF1890s arbejdsløshedskasse var nægtet retten til statsunderstøttelse. Ministeriet henviste fagforeningen til at søge optagelse i Arbejdsmandenes Statsanerkendte Arbejdsløshedskasse, hvilket krævede medlemskab af DAF.

Stillet overfor den hastigt voksende arbejdsløshed havde LPF1890 intet valg. Man optog forligsforhandlinger med LPA1907 og DAF. 24.4.1918 blev de to fagforeninger sluttet sammen til *Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund*.

Fagforeningen af 1890 havde – trods de heftige angreb – holdt sit medlemstal nogenlunde uforandret i de forløbne 11 år. Men efter i starten at have stået i stampe lykkedes det efterhånden Afdelingen af 1907 at overhale den gamle forening, idet den sandsynligvis opslugede størsteparten af de nytilkomne lager- og pakhusarbejdere. Ved sammenslutningen i 1918 talte LPF1890 godt 700 medlemmer, LPA1907 godt det dobbelte. Så den ny fællesbestyrelse, der blev valgt, var domineret af folk fra LPA1907. I dén fik de syndikalistiske sympatier, som havde været så fremherskende i LPF1890s bestyrelse, kun en meget tilbagetrukket plads. Men blandt medlemmerne var syndikalismen langt fra død.

Syndikalismen indenfor Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, 1918–ca. 1922

De syndikalistiske lager- og pakhusarbejdere var klar over, at de måtte organisere oppositionsarbejdet, hvis deres synspunkter skulle kunne spille en rolle i det sammensluttede Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund. Kort tid efter den fælles generalforsamling, hvor sammenslutningen af LPF1890 og LPA1907 blev en realitet, lod de indrykke annoncer i »Solidaritet«, hvori

de indbød organiserede lager- og pakhusarbejdere til møde for at danne en klub under Fagoppositionens Sammenslutning. *FS-Klubbens* stiftende møde blev afholdt 13.6.1918, og kort tid efter præsenterede klubben sig for lager- og pakhusarbejderne på en løbeseddel (*se illustrationen*). Klubben ville igennem et organiseret oppositionsarbejde, som led i kampen mod krisetidens bestandige forringelser af arbejderens kår, revolutionere fagforeningen. Midlerne skulle være: oplysning, især ved foredrag, diskussioner og salg af »Solidaritet«, og fælles optræden overfor fagforeningen, idet klubben diskuterede den løbende udvikling i fagforeningen og forberedte forslag til generalforsamlingerne.

Lige så snart dannelsen af FS-Klubben kom Robert Nielsen, formand for LPFs nyvalgte bestyrelse, for øre, blev klubben mødt med kraftige modforholdsregler. Et frontalt modangreb blev straks sat igang, og Robert Nielsen kvalificerede sig meget snart til den velfortjente titel »syndikalist-æder«.

En række lager- og pakhusarbejdere havde købt *agitationsmærker* fra FS og De Arbejdsløses Organisation og ladet disse indklæbe i fagforeningsbøgerne, som det vistnok ikke var ualmindeligt at gøre på daværende tidspunkt. Men Robert Nielsen krævede mærkerne fjernet fra fagforeningsbøgerne, idet han hævdede, at LPFs egne stempler ikke kunne ses for bare

Til de organiserede **Lager- & Pakhusarbejdere.**

Kammerat! Det er en Kendsgerning, at vore Leveforhold er i en stadig stigende Nedgang, og at Arbejdernes Organisationer i deres nuværende Form ikke har Magt til, at bibeholde Arbejdernes engang vundne Fordele, endsige tilkæmpe Klassen nye.

Erkendende dette, og med alle de tabte Strejker i Erindringen, har en Kreds af dine Kammerater indenfor *Lager- & Pakhusarbejdernes Fagforening* dannet en Klub under Fagoppositionens Sammenslutning, hvis Opgave er i Lighed med Klubberne i de andre Fag, at arbejde for Fagoppositionens Program. Og vi stiller Dig da som Kammerat dette Spørgsmaal: Er Du tilfreds med Forholdene som de er, eller vil Du være med i Arbejdet for at bringe vore Organisationer i Pagt med Tiden.

Klubben afholder Møder med oplysende Foredrag, som Du indbydes til at overvære (*Møderne averteres i Solidaritet*). Indmeldelser modtages alle Mødeaftener.

Styrelsen.

Optåb fra styrelsen i Lager- & Pakhusarbejdernes Klub (F.S.), juni 1918. Original på Det kgl. Bibliotek.

agitationsmærker. Det ville en del medlemmer imidlertid ikke rette sig efter, hvorefter Robert Nielsen fratog dem deres bøger. På den måde ramte han især de arbejdsløse, idet fagforeningsbogen samtidig var legitimation overfor arbejdsløshedskassen, og de følgelig uden bog ikke kunne få nogen understøttelse.¹⁹ FS-Klubben satte straks en underskriftindsamling igang, og kort efter kunne man præsentere bestyrelsen for ca. 70 underskrifter på kravet om afholdelse af en ekstraordinær generalforsamling. Den blev fastsat til 4.9.1918, og inden da diskuterede FS-medlemmerne tingene igennem på et medlemsmøde. På generalforsamlingen beklagede syndikalisternes ordfører, Georg Jensen, sig over, at bestyrelsen forfulgte de lager- og pakhusarbejdere, som var medlemmer af FS, og at den med særlig forkærlighed genereede de, der sad i bestyrelsen for FS-Klubben. Han sluttede med at stille et forslag til resolution, der udtrykte den skarpeste misbilligelse af bestyrelsens handlemåde og slog fast, at medlemmerne havde ret til at sætte agitationsmærker i fagforeningsbøgerne. Imod dette blev der stillet forslag om, at der *ikke* måtte klistres mærker af nogen art i bøgerne, og dette forslag blev »enstemmigt« vedtaget, mens syndikalisternes resolution samlede 11 stemmer.

Hvis LPF-bestyrelsen hermed troede, at det skulle lykkes at standse »syndikalist-bacillen« i opløbet, så troede den ganske fejl. Det taktiske nederlag i agitationsmærkesagen tog ikke modet fra syndikalisterne. FS-Klubben fortsatte med at udvikle oppositionsarbejdet og den revolutionære agitation. Bl. a. afholdt den 16.9.1918 et *stort diskussionsmøde* om »Fagoppositionens Program og Opgaver« og »Syndikalisternes Midler i Klassekampen«, hvortil alle lager- og pakhusarbejdere var indbudt.²⁰

Den næstfølgende generalforsamling i LPF 25.11.1918 blev forberedt særdeles grundigt af FS-Klubben, og syndikalisterne stillede ikke færre end 5 forslag til vedtagelse. Iblandt dem var et forslag om økonomisk støtte til Militærnægternes Organisation og dens kamp mod den med socialdemokratiske støtte gennemførte lov om civil værnepligt. Før sammenslutningen med LPA1907 havde den gamle fagforening af 1890 ydet både moralsk og økonomisk støtte til de aktive antimilitaristers kamp.²¹

Men sammenslutningen havde nu bragt den syndikalistisk inspirerede linie i mindretal blandt lager- og pakhusarbejderne. Så hverken dette eller de øvrige syndikalistiske forslag var denne gang i stand til at vinde flertal.

Et halvt år efter, på den næste ordinære generalforsamling,²² kom så at sige *gennembruddet* for den syndikalistiske opposition i LPF. Igen havde FS-Klubben forberedt en stribe forslag til vedtagelse, bl. a. et forslag om at demokratisere fagforeningen ved at gå over til ¼-årige generalforsamlinger istedet for ½-årige, og to resolutioner, der i meget skarpe vendinger protesterede mod bestyrelsens forfølgelse af de syndikalistiske medlemmer. Disse, og yderligere ét syndikalistisk forslag blev – trods voldsomme protester fra bestyrelsen – vedtaget af generalforsamlingen. Kun to forslag, der krævede en decideret positiv stillingtagen til FS' virke og program, lykkedes det ikke at samle flertal for. Altså et vældigt godt resultat for FS-Klubben.

Syndikalisterne noterede sig veltilfredse disse sejre,²³ der lovede godt for en fremtidig mobilisering blandt lager- og pakhusarbejderne.

Sagen om Frihavns-skruibrækkerne, 1919

Denne mobilisering opstod med et slag, da »Solidaritet« 3.6.1919 kunne afsløre, at LPFs bestyrelse var gået ind på at optage 80 skruibrækkere fra Frihavnen som fuldgældende medlemmer i fagforeningen. Denne sag blev et af de dramatiske højdepunkter for den syndikalistiske opposition i LPF. Den tog sit udgangspunkt tilbage i 1913-1914, hvor en langvarig strejke, som havnearbejderne etablerede mod Frihavsselskabet, solidt og effektivt blev brudt af mere end 2.200 skruibrækkere, der strømmede til fra alle egne af landet. Havnearbejderne måtte på grund heraf acceptere et næsten fuldstændigt nederlag, og dertil finde sig i at arbejde side om side med strejkebryderne i årene derefter. Efterhånden forlod de fleste »hædersmænd« havnen. I 1916, da de organiserede havnearbejdernes overenskomstforhold igen skulle tages op, lykkedes det dem – trods skruibrækkernes tilstedeværelse – at opnå visse forbedringer.

I 1919 var havnearbejderne påny ude i en række aktioner. De gjaldt dels krav om lønforhøjelser og dels, at skruibrækkerne nu endeligt skulle fjernes fra havnen. Disse aktioner blev ført med en næsten forbilledlig anvendelse af den syndikalistiske direkte aktion. Efterhånden skaffede Havnearbejdernes Fællesforbund sig så klækkelige bodeløb på halsen, at havnearbejderne simpelthen nedlagde fagforeningen og oprettede et nyt, udenfor DAF stående Dansk Transportarbejder Forbund.

Frihavsselskabet var ret sårbart på grund af de enorme mængder gods, som netop i dette første efterkrigsår passerede igennem havnen. Selskabet var derfor ivrigt efter at få en ende på aktionerne, der meget hurtigt kunne lamme en stor del af hovedstadens næringsliv. Det fremsatte et tilbud, der udover lønforhøjelser indebar, at de såkaldte »A-arbejdere« (dvs. skruibrækkerne), af hvilke der i maj 1919 var ca. 80 tilbage i havnen, skulle gives optagelse i Havnearbejdernes Fællesforbund mod betaling af 500 kr. i bod pr. mand.²⁴ Formanden for denne fagforening accepterede ligesom DAFs formand Lyngsie, Frihavsselskabets tilbud. Men de organiserede havnearbejdere ville ikke vide af overenskomsten. Nu skulle skruibrækkerne jages på porten, så man intensiverede kampen.

DAF-ledelsen udkastede da den plan, at man skulle skaffe skruibrækkerne optagelse i en anden af arbejdsmandsforbundets afdelinger. Når strejkebryderne så var blevet forsynet med fagforeningsbog og hæderlighedsattest, skulle de overflyttes til DAF-afdelinger i provinsen, hvor de sidenhen fik arbejde. Og den fagforening, som blev udset til indslusning af Frihavnsbrækkerne, var LPF. Men her havde DAF-ledelsen gjort regning uden vært.

Det lykkedes godt nok Lyngsie at overbevise lager- og pakhusarbejdernes bestyrelse om nødvendigheden af, at LPF optog Frihavns-brækkerne som medlemmer. Til gengæld skulle LPF modtage en bod af disse på 100 kr. pr.

mand. Skruibrækkerne blev optaget, og deres indmeldelse dateret *tilbage* til 1.1.1919, således at de straks var berettiget til understøttelse i tilfælde af eventuel konflikt (derimod ikke til arbejdsløshedsunderstøttelse).

Den 8. juni kunne »Solidaritet« bringe afsløringen af hele denne sag. Et veritabelt ramaskrig rejste sig i den københavnske arbejderklasse, og i særdeleshed blandt lager- og pakhusarbejderne. I løbet af en halv dag samlede Fagoppositionen over 250 underskrifter på en begæring om afholdelse af en ekstraordinær generalforsamling. Bestyrelsen følte sig presset til at sige, at den allerede *havde* besluttet at afholde en generalforsamling i nær fremtid, hvor den ville gøre rede for sine motiver til at optage skruibrækkerne. Dette var decideret forkert. Der er *intet* i protokollens referater, der tyder på, at en ekstraordinær generalforsamling var påtænkt fra bestyrelsens side.²⁵

Forinden indkaldte bestyrelsen LPFs pladsrepræsentanter til et møde 11.6.1919, hvor Lyngsie og Robert Nielsen skulle give en orientering om sagen. De håbede vel at kunne overbevise arbejdspladsernes valgte tillidsmænd om det rimelige i bestyrelsens beslutning, således at de i dagene op til den ekstraordinære generalforsamling kunne hjælpe med til at gyde olie på de oprørte bølger.

Men dette fromme håb blev slemt gjort til skamme. Tillidsmændene mødte talstærkt op, påhørte Lyngsies 1½ time lange oplæg, og fordømte derefter den ene efter den anden Lyngsies og bestyrelsens »egenmægtige handle måde«.

Som *forsvar* for skruibrækkernes optagelse fremførte Lyngsie, Robert Nielsen m. fl., at skruibrækkerne, der oprindeligt kom fra landets mest formørkede og tilbagestående egne, siden Frihavns-strejken 1913–1914 ved flere lejligheder havde bevist, at de ikke mere var til sinds at falde de organiserede arbejdere i ryggen. De skulle nu forlade Københavns Havn og Frihavnen og blot rent formelt optages i en afdeling af DAF. Man måtte tage hensyn til hovedstadens befolkning og lager- og pakhusarbejderne, der blev ramt af »de af syndikalisterne ophidsede havnearbejders« vilde aktion. Desuden hævdedes det, at man ved at optage brækkerne kunne fratage arbejdskøberne et våben, forhindre oprettelsen af en »Pinkertons Armé«, hvis eksistens ville udgøre en fare for enhver aktion fra arbejderbevægelsens side.

Modstanderne af skruibrækkernes optagelse, med FS-Klubbens medlemmer som de absolut forreste, hævdede derimod,²⁶ at lager- og pakhusarbejderne under ingen omstændigheder kunne være tjent med at stå i organisation med sådanne »Judas-skikkelser«. Fagforeningsbogen var ingen garanti for, at de ikke igen ville falde kammerater i ryggen. En gang brækker, altid brækker – denne lære var fundamental, hvis fagforeningsbevægelsens styrke skulle bevares og udvides. Lyngsie, Robert Nielsen og den moderate LPF-bestyrelse havde ved at alliere sig med skruibrækkerne gjort sig skyldige i skændigt forræderi mod lager- og pakhusarbejderne, ja, mod Danmarks 85.000 organiserede arbejdsmænd.

Stemningen på repræsentantskabsmødet var ikke til at tage fejl af. En

resolution, fremført af Lyngsie, der anerkendte bestyrelsens handlemåde, fik så hård en medfart, at bestyrelsen overhovedet ikke vovede at sætte den under afstemning. Og bestyrelsens egen *meget* bodfaldne afværgeresolution blev forkastet af tillidsmændenes overvældende majoritet.²⁷

Robert Nielsen, formand for Lager- & Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907 fra 20. april 1916 til sammenslutningen 1918, derefter formand for Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund til 1925, da han på grund af sine udprægede evner og fortjenester som »syndikalist-æder« forfremmedes til forretningsfører i Dansk Arbejdsmands Forbund. Socialdemokrat og meget rabiater i sin anti-syndikalisme.

15.6.1919 gik lager- og pakhusarbejderne så til generalforsamling i fagforeningen. Straks fra starten markeredes stemningen, derved at generalforsamlingen valgte en repræsentant for Fagoppositionen, Johs. Hempel, som dirigent. Robert Nielsen forsvarede bestyrelsens standpunkt, sekunderet af flere medlemmer af denne, men det store flertal af talerne gik i stærke ord og vendinger imod skruibrækkernes optagelse og bestyrelsens handlemåde i sagen. Man var langt fra nået igennem talerlisten, da mødet måtte afbrydes, fordi lokalet ikke kunne beholdes længere. Så bevæget var generalforsamlingen åbenbart forløbet, at politiet følte sig foranlediget til med en udrykningsstyrke at overvåge, at lager- og pakhusarbejderne forlod forsamlingsbygningen i Rømersgade i god ro og orden (Oppositionspressen var naturligvis ikke i tvivl om, at det var Lyngsie – »Danmarks Noske« – der havde sendt bud efter knippelsvingerne).²⁸

10 dage senere skulle generalforsamlingen fortsættes, og i mellemtiden

fortsatte en voldsom kampagne mod LPF-bestyrelsen i »Solidaritet« og Socialistisk Arbejderpartis dagblad »Klassekampen«, ligesom i medlemsmassen »allehaande Rygter« svirrede om at Bestyrelsen var bestukket til at optage Brækkerne.²⁹ Omvendt agiterede »Social-Demokraten« kraftigt for LPF-bestyrelsens og Lyngsies standpunkt, ligesom bladet flød over af angreb på de syndikalistiske »Spektakkelmagere«. LPF lukkede for overflytning af medlemmer fra andre fagforeninger, iflg. Robert Nielsen for ikke at få »Havnearbejdere med syndikalistiske Anskuelser« ind og give mulighed for, at disse erobrede generalforsamlingen.³⁰

Afholdelsen af den fortsatte generalforsamling blev af bestyrelsen delt på to på hinanden følgende dage, d. 25. og 26. juni, angiveligt fordi det ikke var til at skaffe et lokale, stort nok til at rumme fagforeningens næsten 3.500 medlemmer. Men »Solidaritet« går nok ikke helt galt i byen, når bladet hårdnakket hævder, at delingen bevidst havde til formål at virke splittende på medlemsskaren og forhindre generalforsamlingerne i at nå noget konkret resultat. I mellemtiden arbejdede LPF-bestyrelsen nemlig for fuldt tryk på at få overflyttet de optagne skruibrækkere til andre DAF-afdelinger.³¹

Den delte generalforsamling fik også et meget bevæget forløb. Lyngsie var kommet tilstede og søgte i et langt indlæg at forsvare det skete. Lyngsies tale blev flere gange afbrudt af »stærk« og »minutlang Uro« i forsamlingen. Oppositionspressen erklærede bagefter enigt, at hans indlæg mere bestod af skældsord og tilsføjing af lager- og pakhusarbejderne i den bevidste hensigt at fremprovokere ophidselse og kaos.³² Også en række af bestyrelsens medlemmer var på talerstolen for ved lange taler at retfærdiggøre sig.

På den første ekstraordinære generalforsamling 15.6.1919 blev der fremsat en række resolutionsforslag, der i varieret grad fordømte skruibrækkernes optagelse. Men til dens fortsættelse 25.-26.6.1919 havde FS-Klubben samlet sig om ét, der blev fremsat af Sophus Olsen. Det krævede optagelsen af de 80 skruibrækkere annulleret, udtrykte den skarpeste misbilligelse af bestyrelsens fremgangsmåde med at gå bag medlemmernes ryg, og bestemte, at bestyrelsen skulle træde tilbage med 14 dages varsel.

Heller ikke denne gang nåede man til nogen afgørelse. Den 2. juli besluttede bestyrelsen sig så til, istedet for at fortsætte generalforsamlingen, at afholde *urafstemning*³³ om skruibrækkernes optagelse. Den havde dog tilsyneladende ingen hast med at få denne afstemning sat iværk. Først på bestyrelsesmødet 22.7.1919 tog den skridt til at føre beslutningen herom ud i livet. Til dette bestyrelsesmøde var der indkaldt 4 repræsentanter for FS. Hensigten var at bestyrelsen sammen med disse fire skulle forestå optællingen af stemmerne. Bestyrelsen og oppositionen skulle hver indkøbe et sæt låse til stemmeurnerne, således at disse kun kunne åbnes under modpartens kontrol.

Trods forskellige indvendinger gik syndikalisterne ind på arrangementet. De ønskede dog, at et udvalg skulle gennemgå de mange resolutionsforslag, der alle indeholdt mere eller mindre det samme, for at trække de overflødige ud af afstemningen. Men det ville bestyrelsen ikke gå med til. Alle resolu-

tionsforslag skulle under afstemning, hvilket oppositionen til sidst accepterede.

Bestyrelsens hensigt med at sende alle 8 resolutionsforslag, af hvilke ihvertfald 6 var stillet af tilhængere af oppositionen, til afstemning, var helt sikkert at splitte oppositionens stemmer i den forhåbning, at det på den måde skulle lykkes bestyrelsens resolution at opnå flest stemmer. Men FS-Klubben var ikke sen til at gennemskue dette. Først Georg Jensen og siden de fire, der dannede urafstemningens »kontroludvalg«, opfordrede i oppositionspresen til at samle sig om én resolution, nemlig den af Sophus Olsen stillede.³⁴ FS-Klubben lod trykke løbesedler af samme indhold, og lod sandwich-mænd paradere foran fagforeningskontoret, hvor urafstemningen fandt sted. Bestyrelsen på sin side overhængte kontoret med reklamer for sit resolutionsforslag, ligesom den til hvert enkelt medlem udsendte en meddelelse, indeholdende resolutionsforslagene og bestyrelsens fremstilling af sagens sammenhæng.

Urafstemningsresultatet forelå d. 1. august. Det talte sit klare og utvetydige sprog. 1437 af fagforeningens ca. 3200 medlemmer³⁵ – langt flere, end oppositionen havde regnet med – afgav deres stemme. Af disse stemte et solidt flertal på 781 for den resolution, som FS havde anbefalet, mens bestyrelsens opnåede 497. Senere blev det afsløret, at kassereren Fugledorff ovenikøbet havde »pyntet« på dette resultat ved at putte 78 forfalskede stemmesedler i stemmeurnen til fordel for bestyrelsens forslag.³⁶ De øvrige resolutioner, der også indeholdt fordømmelse af bestyrelsen, opnåede fra 1 til 63 stemmer hver. Der var følgelig ingen vej udenom: bestyrelsen måtte gå!

Få dage efter urafstemningens afslutning skulle der vælges delegerede til den forestående kongres i DAF. Over 600 medlemmer mødte op og afgav deres stemme. Af de 10 valgte delegerede tilhørte 5 fagoppositionen. Næstefter fagforeningens formand Robert Nielsen var de 4 største stemmesamlere medlemmer af oppositionen. Umiddelbart skulle man tro, at der i dette for FS så gunstige valgresultat lå et fingerpeg om sammensætningen af den ny bestyrelse, der skulle vælges, efter at FS' resolution havde sejret i skruebrækkersagen.

Men det kom *ikke* til noget »magtskifte« i LPF på generalforsamlingen 18.8.1919. Dels var det netop blevet godtgjort, at fagforeningens tidligere kasserer havde begået underslæb og at hans efterfølger under urafstemningen var blevet grebet i stemmeforfalskning – hvilket vakte så megen diskussion, at det lykkedes bestyrelsen i sidste minut, da forsamlingen var i opløsning, at opnå genvalg en bloc ved håndsoprækning.³⁷ Dels er det min vurdering, at FS-Klubben *bevidst* afstod fra at opstille en oppositionsliste og overtage fagforeningsledelsen.³⁸ Selvom FS-Klubben, med sin modstand mod skruebrækkernes optagelse og moderationens forsøg på at gå bag medlemmernes ryg, uomtvisteligt var i fuld overensstemmelse med den altovervejende stemning blandt lager- og pakhusarbejderne, så var den altså i august 1919 ikke stærk nok til, eller ikke indstillet på at erobre ledelsen i LPF.

Syndikalisterne og overenskomstsituationerne i de første efterkrigsår

»Den Højkonjunktur, der umiddelbart efter Krigens Ophør supplerede de gode Erhvervsvilkaar, som var raadende her i Landet navnlig hen imod Afslutningen af Verdenskrigen, /.../ afgav betingelser for de meget usædvanlige Lønfremskud, som der her blev tale om. Respekten for indgaaede Overenskomster var fra Arbejdernes Side ikke særlig fremherskende, efterhaanden som den stigende Dyrtdid øgede sit Pres paa Arbejderhjemmenes økonomiske Vilkaar. Og efterhaanden som det blev mere og mere aabenbart, at Arbejdsgiverne tjente tykt paa de foreliggende Erhvervsmuligheder, og skæbnesvangre politiske Tildragelser fandt Sted i Udlandet kort efter Krigens Afslutning med Revolutioner rundt om, maatte alt dette naturligvis sideløbende med eller paa Trods af indgaaede Overenskomster sætte sit Præg paa Arbejdsmarkedet.«³⁹

Således karakteriserede Axel Olsen i 1947 den periode, der mere end nogen anden aktualiserede revolutionær bevidsthed og radikale kampformer i den danske arbejderklasse. Så åbenlyst, som man vel kan forvente af en mand, der i skrivende stund sad som formand for Dansk Arbejdsmands Forbund, vedgår han her, at de helt ekstraordinære forbedringer, som den danske arbejderklasse oplevede i de første efterkrigsår, for en stor del blev tilkæmpet *på trods af* de faglige organisationer og imod det fagretslige system, som moderationen så helhjertet gik ind for. Axel Olsens karakteristik er rammen. Det lykkedes i vidt omfang arbejderne, trods megen modstand fra moderationen, at presse fagforeninger og forbund til at stille sig så aggressivt an overfor arbejdskøberne, at det virkelig lykkedes at afpresse disse forbedrede arbejdsforhold og anseelige lønforhøjelser. Gik organisationerne ikke med hertil, så gennemtrumfede arbejderne mange gange deres krav direkte på arbejdspladsen og på trods af alle overenskomster og aftaler.

En betydelig del af æren for denne militante udnyttelse af højkonjunkturens gunstige kampbetingelser tilkom den organiserede, syndikalistiske bevægelse. Vi skal i det følgende se på, hvorledes syndikalisterne i LPF stillede sig til de centraliserede overenskomstforhandlinger ved overenskomstsituationerne 1919–1922 – hvorledes fagoppositionen udmøntede syndikalismens program i praksis indenfor lager- og pakhusarbejdernes faglige organisation.

1919 – den direkte aktion i offensiven

Fra 1911 til 1916 havde størsteparten af de lager- og pakhusarbejdere, der stod som medlemmer af LPA1907, ligesom de øvrige dele af DAF og DsF, måttet leve med en 5-årig overenskomst. LPF1890 havde sådan set frihed til at søge overenskomsterne forbedrede uden sideblik til det øvrige arbejdsmarked, men var på grund af den pressede situation, fagforeningen stod i, ikke istand til at sikre sig resultater, der hævdede sig nævneværdigt over LPA1907s.

I 1916 blev der, trods prisstigninger og vareknaphed, sluttet en ny overenskomst, der stort set kun var en forlængelse af den hidtidige. Realløn-udhulingen fortsatte med forstærket kraft, selvom fagforeningerne lokalt søgte at opnå en vis kompensation i form af dyrtidstillæg.

I november 1917, da det igen var tiden at påbegynde overenskomstforhandlinger, enedes de faglige topledere om at søge overenskomsterne forlænget med et år, blot suppleret med tillæg for dyrtiden.

Tiden løb snart fra den fastsatte dyrtidsregulering, og kravet om en gennemgribende forbedring af de generelle overenskomster blev rejst med øget styrke fra arbejdspladser og fagforeninger – ikke mindst inspireret af den syndikalistiske agitation. Særligt skal nævnes, at de københavnske bygningsarbejdere ved direkte aktion – de såkaldte weekend-aktioner – var væsentligt medvirkende til, at 8-timersdagen blev slået fast i den ét-årige overenskomst fra foråret 1919, der også indeholdt forhøjelser af time- og akkordlønningerne.

Trods forbedringerne i denne overenskomst gik der kun få måneder, før dyrtiden igen fremkaldte uro på arbejdspladserne. DAF så sig presset til at optage forhandlinger med arbejdskøberorganisationerne om et ekstra løntillæg midt i overenskomstperioden. På dette tidspunkt – sommeren 1919 – skyllede en veritabel *strejkebølge* over landets arbejdspladser. Også på lager- og pakhusarbejdspladserne forekom en stribe spontane strejkeaktioner, der nåede et absolut højdepunkt i august måned. Arbejderne skaffede sig ved at anvende den syndikalistiske kamptaktik flere steder forbedringer og løntillæg, som overenskomsterne egentlig ikke åbnede muligheder for. Det satte LPF-bestyrelsen under et hårdt pres. Det var helt åbenbart, at dens moderate fagforeningstaktik var ganske utilstrækkelig overfor de gode muligheder for faglig kamp, som den ekstraordinære højkonjunktursituation bød på. I Frihavns-brækkersagen var syndikalisternes stormløb mod bestyrelsen kun med nød og næppe blevet afvendt. Så bestyrelsen måtte gøre noget for at genvinde fodfæstet i LPF. Derfor enedes den om i forhandlingerne om ekstra dyrtidstillæg at *stå fast* på kravene. Ja, bestyrelsen var ikke sen til at udråbe sig selv til foregangsmænd i kampen for ekstra dyrtidstillæg. Ville arbejdskøberne ikke gå ind på arbejdernes forlangender, så måtte de tvinges, evt. med storkamp.⁴⁰ Der indkaldtes til ekstraordinær generalforsamling 17.9.1919, og trods en del rumlerier kunne syndikalisterne naturligvis ikke gøre andet end at bakke bestyrelsens pludselige kamplyst op.

Hensigten med bestyrelsens standhaftighed var klar: at tage vinden ud af syndikalisternes sejl og genvinde kontrollen med arbejdspladserne. Det fremgår udtalt af den løbeseddel, hvori bestyrelsen indkaldte til generalforsamlingen den 17. september. I den henstillede bestyrelsen

»meget indtrængende til Kammeraterne, ikke at foretage noget paa Arbejdspladserne med hensyn til Arbejdsstandsninger og lignende Ting.«⁴¹

Arbejderne var imidlertid utålmodige. 7.10.1919 strejkede Kuskenes Fællesforbund i protest mod Lyngsies stadige udsættelse af forhandlingerne

om dyrtidstillæg, og dagen efter nedlagde samtlige lager- og pakhusarbejdere på FDBs store lager i Nialsgade arbejdet på trods af Robert Nielsens ihærdige agitation for det modsatte.⁴² Også andre steder gik arbejderne i strejke, men en generalforsamling d. 9. oktober vedtog at henstille til de strejkende at genoptage arbejdet.

Langt om længe havde DAF fået bragt forhandlingerne om dyrtidstillæg til ende. 10.10.1919 var der møde for LPFs medlemmer, beskæftiget indenfor Dansk Arbejdsgiverforenings område, og her blev det forligsforslag, man var nået frem til, som i det øvrige DAF vedtaget med pæn majoritet. I LPF var fagoppositionens holdning til forliget ret ambivalent. FS kunne ikke anbefale forliget, men måtte dog erkende, at det indebar visse fordele.⁴³ Enkelte medlemmer kunne dog overhovedet ikke gå ind på forslaget. Også efter dets vedtagelse forekom der en del frie, overenskomststridige strejker.

1920 – generalstrejketrusel – på socialdemokratiets betingelser

Allerede inden den endelige løsning på spørgsmålet om ekstra dyrtidstillæg forelå, begyndte fagforeninger og forbund påny at spille op til overenskomstforhandlinger, idet den ét-årige overenskomst skulle udløbe i foråret 1920. Arbejdskøberne, der to gange på et år var blevet tvunget til at give store indrømmelser, stillede krav om uændret forlængelse af overenskomsterne uden lønforhøjelser af nogen art. Og arbejderorganisationerne, der i det forløbne år var blevet presset langt længere, end moderationen brød sig om, nøjedes beskedent med at kræve tillæg til *særligt* lave lønninger, plus naturligvis generel dyrtidsdækning.

Den syndikalistiske opposition kritiserede tilbageholdenheden. Fagforeningerne burde »stille sig på siden af medlemmerne og kræve lønforhøjelser«,⁴⁴ og ikke vige tilbage for kamp, som Sophus Olsen fra FS-Klubben i LPF krævede det.

Men LPF-bestyrelsen fulgte parolen om mådehold i kravene, ligesom DAF og DsF gjorde det. Alligevel var det klart for alle, at en storkonflikt måtte blive udgangen. Syndikalisterne formulerede derfor tidligt det krav, at arbejderklassens kampkraft ikke bare skulle sættes ind for nogle lønkrav, der hurtigt kunne udhules af prisstigninger. Arbejderklassen måtte sætte spørgsmålet om *arbejderkontrol* med produktionen, udøvet af *bedriftsråd*, valgt af og blandt arbejderne, på dagsordenen og dermed gå et skridt i retning af den socialistiske samfundsordning.⁴⁵

Uanset de moderate forbunds og DsFs beskedne krav gik situationen i hårdknude, og sådan stod sagerne, da kong Christian X d. 29. marts 1920 afskedigede den radikale regering Zahle. Med ét slag brød kongen den knapt 20 år gamle parlamentariske statsskik, som socialdemokratiet havde arbejdet så kraftigt for, og ramte et ministerium, som partiet i kraft af Staunings deltagelse i regeringen nærede store forhåbninger til. Det blev Socialdemokratiet for meget. I stærke ord og vendinger fordømtes statskuppet, og der

opfordredes til *generalstrejke* for kravene om, at statskuppet skulle afvises og den faglige situation løses gennem en tilbagetrækning af varslerne om storlockout.

FS' reaktion på Socialdemokratiets generalstrejkeparole var præget af usikkerhed. Generalstrejken som arbejderklassens fornemste våben tilkom ifølge syndikalisterne en særlig betydning som *den systemoverskridende aktionsform*. FS, der altid havde erklæret sig indifferent eller direkte fjendtlig overfor det borgerlige parlament og de politiske partier, var derfor ikke meget for at anvende dette våben til gavn for »politiske Spækjægere« og »en Stauning, der under hele sin Regeringsvirksomhed ikke har foretaget sig andet end at gå Arbejdskøbernes Ærinde imod Arbejdernes dybeste Interesser«. ⁴⁶ Men på den anden side ville syndikalisterne komme til at stå i et mærkeligt lys, dersom de ikke tilsluttede sig Socialdemokratiets generalstrejkeparole. FS besluttede at gå med, idet man samtidig opstillede nogle krav af væsentlig betydning for leve- og kampvilkårene: Septemberforliget og alle fagretslige bindinger skulle bort, lønkampen løses på en for alle organiserede arbejdere tilfredsstillende måde, alle politiske fanger omgående løslades. ⁴⁷

De moderate ledere ønskede først generalstrejken iværksat d. 6. april, men en række arbejdspladser og fagforeninger gik straks i aktion – især naturligvis de steder, hvor syndikalisterne stod stærkt. Det kom til store demonstrationer, og i København hølgede gadekampe mellem politi og strejkende arbejdere.

Imens lykkedes det Socialdemokratiet at presse og skræmme kongen til d. 4. april at afskedige kupregeringen, hvorpå generalstrejken afblæstes. Den følgende dag blev der indgået en aftale mellem DsF og Dansk Arbejdsgiverforening om genoptagelse af forhandlingerne på det faglige område, således at den varslede storlockout blev afblæst. Den socialdemokratiske moderation havde opnået, hvad den ville. Og samtidig var syndikalisterne blevet udspillet, idet Socialdemokratiet havde fået dem med i generalstrejkeopfordringen, men straks derefter ladet deres krav falde.

FS var sikkert fuldt på det rene med det nederlag, som Socialdemokratiets pludselige radikalisering havde tilføjet den. Men en del arbejdspladser og fagforeninger fortsatte strejkerne og demonstrerede imod forliget. Længst fortsatte sø-transportarbejderne og de københavnske havnearbejdere i 2½ måned med at strejke for deres faglige krav. Men de stod ret isoleret i forhold til den øvrige arbejderklasse, blev aktivt modarbejdet både af det reaktionære skruerbrækkerkorps »Samfundshjælpen« og af den faglige moderation, ⁴⁸ og måtte tilsidst acceptere et svidende nederlag.

Hvordan forholdt de organiserede *lager- og pakhusarbejdere* sig til påskens voldsomme begivenheder på det politiske og overenskomstmæssige plan?

Da generalstrejkeparolen fra Socialdemokratiet, DsF og Arbejdernes Fællesorganisation i København blev kendt, indkaldtes der straks til ekstraordinær generalforsamling d. 5.4.1920. At dømme efter protokollens referat

havde denne generalforsamling næsten karakter af den store forbrødring mellem moderation og syndikalister. Otto Magnussen, der ofte havde optrådt som talsmand for oppositionens synspunkter, udbragte et »Leve for en ubrødeligt enig sammentømret Arbejderklasse«, og efter at Robert Nielsen fejlagtigt havde oplyst, at de politiske fanger samme dag var blevet løsladt, marcherede alle medlemmerne med faner til »Social-Demokratens« kontor og råbte hurra dér.⁴⁹

Det er tydeligt, at Socialdemokratiets taktiske venstredrejning i påskedagene 1920 kom bag på fagoppositionen. Den forvirring, som spredtes blandt arbejderne, siger noget om begrænsningerne i det bevidsthedsmæssige skred i arbejderklassen, som syndikalismen var det ideologisk-organisatoriske udtryk for. FS-Klubben i LPF var ophørt med at eksistere i begyndelsen af 1920. Så *reaktionen* fra fagoppositionelt hold kom fra to af de brancheklubber, hvor syndikalisterne stod stærkt: jern- & stålarbejderne og manufaktur-lagerarbejderne. Og det var en i højeste grad inadækvat reaktion i form af forslag om at skille fagforeningen eller branchen *ud* fra DAF/fagforeningen.

1921 – lønreduktion eller kamp mod arbejdskøberoffensiven

Hvor 1920-overenskomsterne som følge af arbejdspladsernes militante holdning og moderationens taktiske radikalisering i forbindelse med den usædvanlige situation omkring Påsekuppet resulterede i, at den offensiv, som arbejdskøberne havde lagt op til, i det store og hele blev afvendt, kom overenskomstsituationen i 1921 til at spænde anderledes af.

Allerede i slutningen af 1920 begyndte de første tegn på en dansk erhvervskrise at vise sig. Arbejdsløsheden var i stigning og måtte nødvendigvis svække arbejderklassens kampkraft. Arbejdskøberne rustede sig til aggressiv kamp for lønreduktioner og ophævelse af 8-timers arbejdsdagen. DsF lod sig skræmme af arbejdskøbernes krigstrommer og belavede sig på kun at forsøge at undgå altfor store lønreduktioner.

LPF fik de ændrede forhold at føle på flere måder.

De *arbejdsløse*, hvis tal var i stigning, organiserede sig på tværs af fagforeningerne i De Arbejdsløses Organisation,⁵⁰ der foranstaltede en række demonstrationer og stillede krav til kommunen, hjælpe-kasserne og fagforeningerne. Også i LPF blev de arbejdsløses krav om ekstraordinær understøttelse, kontingentfrihed m. v. aktivt fremført, især af syndikalist og DAO-aktivisten Edm. Winther (i den første tid så LPF og den øvrige moderation faktisk positivt på DAO, og imødekom en række af de krav, organisationen fremførte).

Fagforeningen havde store problemer med at få arbejdskøberne til at overholde indgåede overenskomster. Arbejdskøberne skred hyppigt til at afskedige bevidste og aktive arbejdere, og ad den vej lykkedes det en del steder at få arbejderne til at acceptere lønnedsættelser. Også en forlængelse af arbejdsdagen forsøgte arbejdskøberne at sætte igennem lokalt, dog med ringere succes.

Selvom DsF ikke var indstillet på kamp, kom det i de første måneder af 1921 ikke til nogen tilnærmelse mellem parterne i overenskomstforhandlingerne. Dansk Arbejdsgiverforening varslede lockout for nogle områder, hvor den regnede arbejdernes stilling for svag. DsF svarede med at varsle storkonflikt, omfattende næsten alle medlemmer, der var beskæftiget hos medlemmer af DA, idet De Samvirkende dog, tro mod sin tradition, undtog de områder, hvor en strejke virkelig kunne betyde noget.⁵¹

Georg Jensen, nok den mest fremtrædende af fagoppositionens talsmænd blandt lager- og pakhusarbejderne. Han var tillige meget aktiv for den anti-militaristiske sag, og sad i flere omgange fængslet for militærnægtelse. I forbindelse med Julius C. Wicke-sagen i 1921 blev han ekskluderet af fagforeningen og af selveste Lyngsie erklæret uønsket i DAF i al fremtid.

Privat foto, venligst udlånt af Georg Jensen.

Et forligsmandsforslag kom på bordet. Det indeholdt lønreduktioner på fra 13 øre og opefter pr. time, og ramte arbejdsmændene særligt hårdt. Alligevel vedtog DsFs generalforsamling det (med beskedent flertal) 26.3.1921.

For en gennemsnitlig lager- og pakhusarbejder, der havde ca. 85 kr. om ugen, ville reduktionen betyde *mindst* 8% færre penge i lønningsposen, uden at der var tegn til, at priserne ville falde tilsvarende. Det var noget, der kaldte på arbejdsmændenes vrede. Mange fagforeninger protesterede, deriblandt også bestyrelsen for LPF:

»Dens bestemte Krav var ingen Lønreduktion og kunde endvidere ikke tiltræde det samvirkende Fagf. Stilling ejheller anerkende dets Kompetance til alene at tage Afgørelse her«.⁵²

Syndikalisterne var dog langt fra tilfredse med denne bestyrelsens holdning. Den var ikke radikal nok. Georg Jensen fra FS:

»Alle Forsøg paa Lønreduktioner / skal mødes / med effektive Modangreb ikke ved en betingelsesløs Storstrejke hvis Resultat forud kan siges at gaa Arbejderne imod, men ved en effektiv Generalstrejke.«⁵³

I kravet om, at arbejderklassen nu samlede sig om at etablere generalstrejke, var Georg Jensen og syndikalisterne på linie med de fleste medlemmers holdning. Det blev derfor indarbejdet i den endelige, vedtagne resolution fra LPFs generalforsamling 27.3.1921.

Også ledelsen i DAF var fast besluttet på at tage strejke- og lockoutkampen, hvis ikke de store lønreduktionskrav fra arbejdskøbernes side blev taget af bordet. Men den lagde naturligvis op til en traditionel, pengeunderstøttet konflikt.⁵⁴

Dette kritiserede oppositionen heftigt, ikke mindst, da DAFs kongres vedtog at pålægge medlemmerne et *ekstrakontingent* på hele 15 kr. om ugen til at dække strejkeunderstøttelsen. 7 uger varede konflikten, inden man nåede frem til et forligsforslag, som parterne godkendte. Arbejdskøberne kom ikke igennem med deres krav om forlængelse af arbejdsdagen eller reduktion af overarbejdsbetalingen. Men arbejderne måtte acceptere lønreduktioner på 13–21 øre i timen.

I forbindelse med overenskomstsituationen 1921 blev modsætningerne mellem moderation og opposition trukket skarpt op. Moderationen havde klart den opfattelse, at arbejderne i løbet af de foregående års ekstraordinære konjunktur havde spændt buen for hårdt. Nu var man nødt til at slække igen, hvis ikke classesamarbejdet skulle gå i vasken. Det er for mig at se klart, at socialpartnerskabet var truet, og så man mod syd og øst, kunne der ikke være tvivl om, at kapitalen ville værgе sig mod en fortsat forringelse af profitabiliteten på en måde, der ville gøre klassekampen til en for den socialdemokratiske moderation ubehagelig kendsgerning i Danmark.

Oppositionen derimod, der efterhånden var blevet differentieret med dannelsen af Danmarks Venstresocialistiske/Kommunistiske Parti, mente, at alle kræfter skulle sættes ind for at opretholde de goder, som var opnået, og for at opnå resultater på arbejdermagts område. Oppositionens holdning til kamptaktikken var for så vidt ganske konsekvent. Mens højkonjunktorens gunstige valoriseringsbetingelser havde gjort den enkelte kapital sårbar overfor arbejdspladsernes direkte aktion, agiterede oppositionen nu for at svare arbejdskøberklassens offensiv *samlet* med generalstrejke. Men den nåede ikke det mål af indflydelse på begivenhederne, som den nok selv – med baggrund i de tidligere års erfaringer – havde håbet.

Julius C. Wicke-sagen

Efter at DAFs kongres 30.3.1921 havde forkastet forligsforslaget og vedtaget at udskrive ekstrakontingent, blev sagen første gang behandlet af LPFs bestyrelse på et bestyrelsesmøde 5.4.1921. Da udover arbejdsmændene kun smedene og skotøjsarbejderne havde forkastet, var bestyrelsen enig om, at

en generalstrejke var umulig. Den gav sin fulde tilslutning til DAFs linie, herunder til ekstrakontingentet.⁵⁵

Et par dage senere afholdt LPF repræsentantskabsmøde, og her blev det klart, at en del af medlemmerne *ikke* kunne gå ind for DAFs strejketaktik og LPF-bestyrelsens tilslutning hertil.⁵⁶ Kort efter vedtog arbejderne ved FDBs lager at nægte at betale ekstrakontingentet. Arbejderne ved Bähncke & Co. betalte kun med store forbehold. Kommissionær- og Fragtmandsbudenes Klub protesterede fra deres generalforsamling d. 7. april mod ekstrapåligningen,

»hvilken kun vil svække vor Kamp mod Kapitalismen. Forsat Opfordring til Generalstrejke, for at ikke en yderligere Svækkelse af Arbejderklassen skal ske«.⁵⁷

Den 14. april gik LPF til den ekstraordinære generalforsamling. Forud havde bestyrelsen annonceret, at de medlemmer, der ikke havde betalt det pålignede ekstrakontingent, ikke ville få adgang til generalforsamlingen. Ekstrakontingentnægterne var dog mødt frem i stort tal, og de sprængte kontrollen og tiltvang sig adgang under Robert Nielsens højlydte protester.

Lager- og Pakhusarbejderne i København

Lager- og Pakhusarbejderne havde i Gaar indkaldt til Generalforsamling i Forsamlingsbygningen, Engshavevej.

Der var forud avorteret, at de Medlemmer, der ikke havde betalt det pålignede Ekstrakontingent, ikke sk Adgang. Disse mødte dog i stort Antal, sprængte Kontrollen og tiltvang sig Adgang.

Bestyrelsen, der stillede en Resolution, hvori man tilsagde D. A. F. sin Tilslutning til det pålignede Ekstrakontingent, mødte stor Modstand, og blev forkastet.

Sluttelig vedtoges følgende Resolution:

Generalforsamlingen fastholder sin tidligere vedtagne Stilling, og protesterer mod enhver Tendens, der kan forarsaage Splittelse eller Deling af de forskellige Fag, endelst ved Samfor-

handling eller Indgaaelse af enkelte Ovaerenskomster.

Vi stiller det bestemte og ufravigelige Krav til D. A. F., at den fremfører Krav til D. A. F., at denne som Centralledelse snarest iværksætter Generalstrejke (effektiv) saafremt Arbejdsforerne ikke frafalder et hvilket som helst Krav om Lønreduktion.

For yderligere at understrege, at man er mod den Forhaling, somfinder Sted, nægter L. og P. at betale det pålignede Ekstrakontingent under Henvæning til, at Vedtagelse herom er ulovlig og ikke tjener Arbejdernes Interesser.

Hildebrandt,
Dirigent.

Referat og resolution fra generalforsamling i Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund 14. april 1921, bragt i »Solidaritet« dagen efter. Original på ABA.

Robert Nielsen, Otto Magnussen og flere andre fra bestyrelsen fremlagde en meget omfattende argumentation for den beslutning, DAFs kongres havde taget. Når medlemmerne havde krævet kamp, så måtte de også være med til at bære omkostningerne, hed det. Påligningen på 15 kr. om ugen var dog senere blevet sat ned til 5 kr., da DAF angiveligt havde fået tilsagn om hjælp »andetsteds fra«. ⁵⁸

En række oppositionelle talere havde også ordet, og der blev bl. a. talt om at melde sig ud af fagforeningen og/eller forbundet. Men hvilke argumenter, de brugte, lader sig desværre ikke rekonstruere; deres taler er simpelthen ikke refererede i LPFs protokol.

Syndikalisternes generalstrejkeagitation vandt bred tilslutning på generalforsamlingen, og da det kom til afstemning, blev deres af Georg Jensen stillede resolution *vedtaget* mod bestyrelsens. ⁵⁹ Den vedtagne resolution indeholdt en protest mod den forhaling af overenskomstforhandlingerne, som fandt sted, og understregede, at DAFs ekstrakontingent var vedtaget i strid med forbundslovene og ikke tjente arbejderklassens interesser. Effektiv generalstrejke måtte snarest iværksættes, for at bringe arbejdskøberne til at frafalde ethvert krav om lønreduktion.

Denne vedtagelse kunne let få meget vidtrækkende følger for LPF. Når fagforeningen nægtede at betale ekstrakontingentet, der var pålagt den af DAFs kongres, ville den højst sandsynligt blive ekskluderet af forbundet. Moderationen i LPF ville gå mørke tider i møde. Robert Nielsen var tilsyneladende helt på det rene hermed. 16.4.1921 lod han indrykke en annonce i »Social-Demokraten«, som krævede, at ekstrakontingentet blev indbetalt. De, der ikke betalte, ville blive slettet af fagforeningen. Han hævdede, at generalforsamlingen havde været en »tilfældigt sammenløbet Hob« ⁶⁰ og nægtede at anerkende dens beslutninger.

Argumentationen fra Robert Nielsens side klinger noget hult, aldenstund han godt nok protesterede mod, at medlemmerne havde sprængt kontrollen, men ikke desto mindre gennemførte den ekstraordinære generalforsamling på normal vis. Sigtet med hans hurtige vending var dog klart nok: han ville forsøge at isolere de radikalere elementer blandt lager- og pakhusarbejderne. Og han gik straks igang med at foretage eksklusionerne.

Oppositionen gjorde for sin part skridt til at samle alle de medlemmer, der havde nægtet at betale ekstrakontingentet. Der blev afholdt et møde, hvor det blev vedtaget: 1. at anlægge sag for uberettiget eksklusion mod Robert Nielsen, med baggrund i den påstand, at ekstrakontingentets vedtagelse på DAFs kongres havde været lovstridig; 2. at kræve en ekstraordinær generalforsamling indkaldt for at medlemmerne kunne tage stilling til bestyrelsens handlinger i den aktuelle sag, og 3. man nedsatte et udvalg, der skulle arbejde videre med sagen. ⁶¹

I de følgende to uger blev der holdt ikke mindre end tre stormøder for samtlige ekstrakontingentnægttere. Alle de, der havde nægtet at betale det pålignede ekstrakontingent, blev opfordret til at indlevere deres bøger samt penge til det ordinære kontingent til Udvalget. Desuden 5 kr., der fuldt

lovligt var udskrevet i ekstrabidrag til de arbejdsløse, og pr. løbende uge efter DAFs kongres 1,50 kr., der svarede til det største beløb, som DAF i henhold til lovene kunne udskrive i ekstrapåligning. Beslutningen herom var truffet efter samråd med den advokat, der skulle føre oppositionens sag ved retten.

26.4.1921 havde 400 medlemmer afleveret deres medlemsbøger til Udvalget, og de blev samme dag bragt til fagforeningskontoret til betaling. Her ville man dog ikke modtage pengene, med mindre alle de pålignede penge var med, ligesom Robert Nielsen nægtede at indkalde til ekstraordinær generalforsamling, som krævet af Udvalget.

De oppositionelle lager- og pakhusarbejdere satte nu deres lid til, at det ved en *retssag* skulle lykkes at få kendt DAF-kongressens vedtagelse af ekstrakontingentet ugyldig. En syndikalistisk lager- og pakhusarbejder, Julius C. Wicke, påtog sig at stå som sagsøger. Der kom til at gå fem uger, inden sagen kom til doms ved Østre Landsret.⁶² I mellemtiden fortsatte aktiviteten blandt de oppositionelle for højt gear. 4.5.1921 blev der afholdt konstituerende generalforsamling i Lager- & Pakhusarbejdernes Diskussionsklub, som ihvertfald året ud kom til at fungere som det forum, hvor fagoppositionen bearbejdede sine erfaringer og traf beslutninger vedrørende den videre kamp indenfor LPF, og som i september 1921 meldte sig ind i FS.

Et særligt perspektiv havde de oppositionelle lager- og pakhusarbejderen modstand mod den pengeunderstøttede strejke og forhandlingstaktikken fået med DAF-hovedbestyrelsens vedtagelse d. 25. april af et forligsmandsforslag, der kun indebar beskedne forbedringer i forhold til det, som DAF-kongressen en måned tidligere havde forkastet.

19.5.1921 afholdt LPF ordinær kvartårlig generalforsamling. Denne gang ville fagoppositionen ikke give Robert Nielsen nogen nemme argumenter i hænderne, så ekstrakontingentnægterne afventede udenfor Idrætshuset, at syndikalerne inde på generalforsamlingen foreslog, at de skulle lades ind. Emil Andersen stillede forslag herom. Og som udtryk for, at der også blandt de *konfliktramte* lager- og pakhusarbejdere var bred sympati for den syndikalistiske holdning til strejketaktik og ekstrakontingent, blev hans forslag vedtaget, hvorefter LPFs bestyrelse erklærede generalforsamlingen ulovlig og forlod lokalet. Ekstrakontingentnægterne sluttede sig nu til de øvrige medlemmer, der gennemførte generalforsamlingen uden bestyrelsens tilstedeværelse. Man nedsatte et 7-mands udvalg til at sørge for, at en ny generalforsamling snarest blev indkaldt.⁶³

Dagen efter henvendte 7-mandsudvalget sig på kontoret og frembar dette krav overfor bestyrelsen. Det blev dog på det bestemteste afvist – den afbrudte, ordinære generalforsamling skulle afsluttes med den samme dagsorden som sidst, og bestyrelsen var rede til også at afbryde denne, dersom medlemmerne ikke ville makke ret.

Stillet overfor dette standpunkt fra bestyrelsens side traf 7-mandsudvalget en efter min opfattelse skæbnesvanger beslutning. Man gav op overfor moderationens obstruktion og opfordrede de, der ikke havde betalt ekstra-

kontingent, til at *blive borte* fra den førstkommende generalforsamling. Derved satte fagoppositionen faktisk de medlemmer, der virkelig havde grund til at nære had til moderationen og ønske den gamle linie brudt, uden for døren.

Generalforsamlingen fortsatte d. 1. juni. På det tidspunkt var det netop blevet afsløret, at kasserer Hempel havde bedraget fagforeningen for et meget stort beløb. Så medlemmernes opmærksomhed var helt og holdent koncentreret om denne storsvindel. Diskussionen om ekstrakontingent m. v. fik kun en meget tilbagetrukket plads. Og da de mest overbeviste af oppositionens tilhængere ikke kunne deltage i generalforsamlingen, hvortil bestyrelsen iøvrigt havde hentet forstærkning i selveste Lyngsie, blev alle fagoppositionens forslag forkastet.

7.6.1921 afsagde Østre Landsret dom i Jul. C. Wicke-sagen. LPF blev pure frifundet. Landsretten fastslog, at DAF-kongressen som forbundets øverste myndighed var i sin gode ret til at udskrive ekstrakontingent, også selvom dette var 10 gange større end det i DAFs love fastsatte maksimum. Det var et hårdt slag for oppositionen. Den havde regnet ret sikkert med at få retten på *sin* side. Allerede samme aften var der møde i Diskussionsklubben L & P. Det må formodes, at syndikalisterne hér lagde linien for, hvorledes den kunne redde stumperne af aktionen.

For bl. a. at foretage valg til bestyrelsen afholdt LPF 23.6.1921 fortsættelsen af generalforsamlingen d. 1. juni og ekstraordinær generalforsamling

(f. v.) Emil Andersen, F. Hildebrandt Sørensen og Otto Magnussen, tre af de repræsentanter, der oprindelig blev valgt ind i bestyrelsen for Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund som fagoppositionens repræsentanter. Billederne er fra 1925, da de alle fuldstændigt var gået over til den socialdemokratiske moderation. Der indvalgte i årene fra 1918 og fremefter en hel række oppositionelle bestyrelsesmedlemmer i fagforeningen, men FS-Klubben viste sig ikke istand til at støtte og kontrollere disse i deres arbejde. En sikkert medvirkende årsag til, at de fleste af dem efterhånden udviklede sig i moderat retning.

samtidig. Fra oppositionen lød der hård kritik af den moderate bestyrelse, og Otto Magnussen, der oprindeligt var blevet valgt til bestyrelsesmedlem på oppositionens liste, men som i denne og efterhånden alle andre sager bakkede fuldstændig op om moderationens standpunkt, blev præsenteret for et mistillidsvotum, der fik til resultat, at han måtte nedlægge sit mandat i utide. Til afløser for ham blev hans skarpeste kritiker, J. P. Hansen fra jernfirmaet Jørgen Jensens Eftf., der var udpræget syndikalist, indvalgt i bestyrelsen. Men et gennemgribende opgør med moderationen, som Edm. Winther i »Arbejder-Bladet« opfordrede til,⁶⁴ blev det slet ikke til. Heller ikke fagoppositionens krav om en ekstraordinær generalforsamling, der skulle tage stilling til de slettede ekstrakontingentnægteres genoptagelse i fagforeningen, blev efterkommet.

Bestyrelsen dikterede dem simpelthen en afdragsordning for deres restancer, der indebar, at de først efter 3 måneder ville genvinde deres medlemsrettigheder. Og hvad angik to arbejdere – Georg Jensen, der opfattedes som hovedansvarlig for ekstrakontingentnægtelsen, og Jul. C. Wicke – indtog bestyrelsen »et særligt standpunkt«,⁶⁵ idet Wicke først kunne genoptages i LPF, når han havde afdraget hele sin gæld (restance, sagsomkostninger m. m.), mens Georg Jensen for stedse blev dømt uønsket i Dansk Arbejdsmands Forbund. Trods den erklærede hensigt om separat at prøve disse to medlemmers sag på en generalforsamling, undlod bestyrelsen at sætte deres udelukkelse på dagsordenen ved de kommende generalforsamlinger – eksklusionen var en kendsgerning.⁶⁶

Når en fremtrædende talsmand for oppositionen som Georg Jensen således blev ekskluderet af fagforeningen, svækkede det naturligvis syndikalisternes stilling. Men en større svækkelse kom fra oppositionens egne rækker. Østre Landsrets dom til fordel for LPF skabte megen harme og ærgrelse blandt de oppositionelle lager- og pakhusarbejdere. Tilbagebetalingen af de anseelige restancer måtte nødvendigvis belaste et arbejdsmandshjem ganske hårdt, og for de arbejdsløse, der under hele sagen var blevet nægtet understøttelse, var sulten skinbarlig virkelighed.⁶⁷ En del af oppositionen reagerede på nederlaget – der til syvende og sidst bundede i dens egne legalistiske illusioner – ved at melde sig ud af fagforeningen. De fleste medlemmer på FDBs lager, Njalsgade, meldte sig kollektivt ud og dannede Lagerpersonalets Forbund i FDB. Og generelt måtte LPFs bestyrelse på et repræsentantskabsmøde 27.10.1921 registrere, at LPF havde haft en afgang på 800–1.000 medlemmer, siden medlemstallet toppede i 1920 med over 3.000 medlemmer.

Det nederlag, som syndikalisterne sådan set selv havde lagt op til, forvandt de aldrig siden. Selvom de i mere end et år frem skulle komme til at opleve sejre i mindre betydningsfulde sager, var fagoppositionens arbejde (og den gendannede FS-Klub) i hurtig tilbagegang. Parolen: generalstrejke som kampformen mod arbejdskøberoffensiven blev ikke effektivt ført ud i livet. De nyformulerede krav om direkte arbejderkontrol med produktion og fordeling, som oppositionen bragte frem, kunne have fået deres ilddåb i en

selvorganiseret strejkebevægelse mod DsFs defensive classesamarbejdslinie og mod DAFs passive, på pengeunderstøttelse baserede strejketaktik. Men radikaliseringen i arbejderklassen var ikke dybtgående nok, så flammen slukkede hastigt.

1922 – fagoppositionen splittet og svækket

I løbet af 1921 skærpedes krisetendenserne, der havde betinget det nederlag, arbejderne led i forårets overenskomstforhandlinger og konflikter. Arbejdskøberne satte sig for at forsøge endnu et frontalangreb på arbejderorganisationerne, og opsigde en stor del af de bestående overenskomster med krav om store lønreduktioner og om en faktisk ophævelse af 8-timers arbejdsdagen. En tilskyndelse til den aggressive arbejdskøberlinie var det, at arbejdsløsheden igennem hele 1921 havde ligget oppe på omkring 20 %, og at den stadig voksede.⁶⁸ Arbejderorganisationerne undlod at opsigte overenskomsterne undtagen i ganske få tilfælde, og satte sig som mål at forsvare 8-timersdagen og forhindre lønreduktioner udover, hvad der var begrundet i pristallets falden.⁶⁹

Forligsinstitutionen forsøgte at mægle, men dens første forslag af 3.2.1922 blev forkastet af alle parter. Et nyt, i detaljer ændret forslag af 9.3.1922 blev med knebent flertal anbefalet af DsFs generalforsamling, men forkastet med knusende majoritet blandt DAFs medlemmer. Konflikten trådte i kraft. Arbejdskøberne forsøgte, godt hjulpet af »Samfundshjælpen« og af den borgerlige regering, at ramme hårdt ned på arbejderne. Så barslede forligsinstitutionen med et tredje forslag af 4.4.1922: 8-timersdagen skulle opretholdes, men lønreduktionerne gik en del ud over, hvad DAF havde erklæret for acceptabelt.

Skønt de andre fagorganisationer sluttede overenskomst på dette grundlag, fortsatte DAF kampen. Men midt i april begyndte de strejkendes front at gå i opløsning. Grupper af arbejdsmænd rundt om i landet gik i arbejde udenom deres fagforeninger, og DAF-ledelsen måtte da skynde sig at gå ind på forligsforslaget mod enkelte beskedne indrømmelser fra arbejdskøberside (24.4.1922). DAFs svar på arbejdskøberoffensiven var altså igen i 1922 storstrejke, men ført på den traditionelle måde, hvor arbejderne blot hentedes deres understøttelse og iøvrigt ventede på, at ledelsen ved forhandlinger skulle nå frem til en overenskomst. Med den herskende arbejdsløshed rummede en sådan passiv strejketaktik en overhængende fare for frafald blandt de svagest stillede arbejdergrupper, sådan som det faktisk skete.

Den revolutionære opposition havde ganske andre opfattelser af kampens midler og mål. Den grupperede sig omkring Danmarks Kommunistiske Føderation, der var opstået i maj 1921 som et samarbejde mellem Fagoppositionens Sammenslutning og Danmarks Kommunistiske Parti. Kommunistisk Føderations linie for kampen mod lønreduktioner og mod anslag mod 8-timersdagen var: gør strejken effektiv som »et lammende Slag mod hele Udbyttersamfundet«; lam også vigtige nøglefunktioner som el, gas og vand!

De lockoutede arbejdere kunne med fordel møde op på virksomhederne og »tage dem under deres Beskyttelse« gennem dannelse af bedriftsråd. På den måde forhindredes passivisering og skruebrækkeri.⁷⁰ Generalstrejkeparolen fremførtes igen og igen, og vandt også genklang i dele af arbejderklassen – bl. a. kan man nok opfatte DAFs stædige modstand mod arbejdskøbernes forringelseskrav som udtryk herfor. Men interne problemer⁷¹ satte Kommunistisk Føderation udenfor enhver indflydelse på kampens forløb.

LPFs stilling var temmelig nøje i overensstemmelse med den linie, som det øvrige arbejdsmandsforbund fulgte:

»Lager og Pakhusarbejdernes Forbunds Generalforsamling den 29 Januar i Kjæden, udtaler med Henblik paa den foreliggende faglige Situation

1. at man ikke kan anerkjende Lønreduktioner udover hvad der kan begrundes i henhold til Pristallets Eventuelle Dalen og

2. at man med ethvert til Raadighed staaende Middel vil modsætte sig en Forlængelse af Arbejdstiden udover 8 Timer Daglig.

Generalforsamlingen udtaler endvidere Ønsket om at vort Forbunds Hovedledelse paa alle Punkter vil sætte al Kraft ind paa at forhindre gennemførelsen af Arbejdsgiverforeningens Forsøg paa alle Omraader at trykke Arbejderklassen ned til Forhold daarligere end forud, for Verdenskrigens Begyndelse«.⁷²

I sit perspektiv er resolutionen meget moderat. Men trods det defensive kamperspektiv levede den radikalitet, hvormed kampen førtes fra DAFs side (bl. a. transportstrejken) kun et snævert spillerum for den splittede og rådvilde opposition.

Dermed være ikke sagt, at kritiske røster ikke lod sig høre i LPF. På den ekstraordinære generalforsamling 9.2.1922 havde ihvertfald tre repræsentanter for oppositionen ordet for at anbefale generalstrejke, sympatistrejke istedet for pengeunderstøttelse, og for at udtrykke håbet om, »at vi denne Gang gik ud i Kampen uden Vaklen«.⁷³ Især førte fagoppositionen sig frem med fornyet generalstrejkeagitation. Og da arbejderklassen i Randers i marts 1922 gik ud i generalstrejke⁷⁴ vedtog LPFs bestyrelse efter appel fra Eksekutivkomiteen for De samvirkende Fagforeninger i Randers og på initiativ af syndikalisten J. P. Hansen at samle penge ind til støtte for strejken i Randers.

Selv at tage generalstrejkevåbnet i brug var lager- og pakhusarbejderne ikke længere indstillet på. I spørgsmålet om konfliktens førelse og dens afslutning fulgte deres store flertal DAF-hovedledelsens linie. Den havde ved sin radikale optræden i modsætning til den øvrige fagforeningsbevægelse vundet megen respekt, også blandt de oppositionelle lager- og pakhusarbejdere.⁷⁵ Kun nogle få medlemmer vedblev at kritisere kampens »sørgelige forløb« og agitere for at se »den nyere Kamptaktik praktiseret«.⁷⁶ Men deres ytringer forblev enestående, og fik ikke opbakning fra de, som ved tidligere lejligheder havde været fremtrædende talsmænd for oppositionen.

Facit af overenskomstsituationen 1922: et sløjt resultat, dels fordi DSF modarbejdede DAFs kamp, dels på grund af frafald blandt arbejdsmændene selv; en svækket opposition i begyndende splittelse, hvis mænd i et vist

omfang begyndte at orientere sig i retning af den socialdemokratiske fagfor-
eningslinje, som den i noget radikaliseret form praktiseredes af arbejds-
mandsforbundets ledende mænd. Den syndikalistiske og kommunistiske
opposition, der – efter at FS-Klubben var gået i sig selv igen – ikke længere
optrådte organiseret, var ikke istand til at markere noget alternativ til mode-
rationens linje.⁷⁷

Sammenfatning

Det er næsten slående at se, hvorledes den syndikalistiske opposition blandt
lager- og pakhusarbejderne i sin udvikling fulgte forløbet af den danske
syndikalistbevægelse generelt. Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af
1890 tog del i det første forsøg på syndikalistisk organisering omkring Soci-
alistisk Arbejderforening i 1907–1908. I den periode, 1907–1918, hvor fagfo-
reeningen stod udenfor og bestandigt under angreb fra Dansk Arbejdsmands
Forbund, forholdt den sig *åbent og positivt* til syndikalisternes agitation og
praksis, uden at man dog kan kalde fagforeningen eller dens faglige metoder
egentlig syndikalistiske.

Krigstidens reallønsfald og den socialdemokratiske borgfreds-politik med-
førte efterhånden, at store dele af den danske arbejderklasse blev radikalise-
ret. Stadigt flere sluttede sig til Fagoppositionens Sammenslutning, der ar-
bejdede på et klart revolutionært, syndikalistisk grundlag. Blandt lager- og
pakhusarbejderne gav radikaliseringen sig udtryk i, at LPFs åbne holdning
til syndikalisterne fra 1916–1918 blev afløst af et *direkte samarbejde* med
FS.

Henimod Verdenskrigens slutning tvang problemer i forbindelse med den
voksende arbejdsløshed LPF1890 til at indgå forlig med den af DAF opret-
tede splittelsesafdeling Lager- og Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907.

I april 1918 blev de to fagforeninger sluttet sammen, og det gjorde for en
stund ende på syndikalisternes indflydelse.

Men syndikalisterne tog kampen op. Kun få uger efter, at de to fagfore-
ninger var blevet til én, dannede de *Lager- og Pakhusarbejdernes Klub,*
tilsluttet FS. I klubben diskuterede de syndikalistiske lager- og pakhusar-
bejdere revolutionær strategi og taktik, og de fremkom med forslag til møder
og generalforsamlinger i fagforeningen. En del af FS-Klubbens forslag op-
nåede flertalsopbakning blandt medlemmerne. Og lager- og pakhusarbej-
derne tog aktivt del i den bølge af *frie, overenskomststridige strejker*, der
efter syndikalistisk inspiration skyldede over arbejdspladserne i sommeren
og efteråret 1919. Kraftigt opmuntret af Fagoppositionen lykkedes det ved
direkte aktion for arbejderne at udnytte de kampbetingelser, som efterkrigs-
boommet gav, til et reallønsfremstød af dimensioner. Lager- og pakhusarbej-
derne bidrog herigennem til den almindelige radikalisering af danske arbej-
deres bevidsthed og kampformer, som foregik i de første år efter krigen.

Syndikalisterne kom et par gange *meget tæt på at overtage ledelsen* af
Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund. Første gang i forbindelse med Fri-

Fra stormen på Børsen 11. febr. 1918. Politiet afspærrer Slotsholmen for at forhindre de arbejdsløses hoveddemonstration i at slutte sig til den fortrop, der var trængt ind på Børsen. Original på ABA.

havns-skruebrækkernes optagelse i fagforeningen i 1919, anden gang i 1921, da en stor del af medlemmerne i protest mod DAFs defensive og passive strejketaktik i overenskomstsituationen nægtede at betale ekstrakontingent til strejkekassen. Af grunde, som vi kun kan gisne om, kom det imidlertid ikke på noget tidspunkt til noget »systemskifte« i LPF.

De fagoppositionelle medlemmer af fagforeningsbestyrelsen vedblev at være i mindretal.

I årene efter 1. Verdenskrigs slutning bevægede den danske arbejderklasse sig efter min mening længere i retning af et brud med den på socialpartnerskabet funderede, socialdemokratiske moderation, end den nogensinde før eller siden har gjort. Men noget *blivende* skred i revolutionær retning blev der ikke tale om. Flere forhold begrunder dette:

1. Den ekstraordinære højkonjunktur-situation, der skabte betingelserne for den næsten eksplosive radikalisering af arbejderklassen, *varede kun kort*. Erfaringerne med en selvorganiseret og solidarisk kamp, der antastede det kapitalistiske herredømme over produktionsmidlerne, nåede ikke at fæstne sig, før krisetendenser, arbejdsløshed og arbejdskøbernes samling til modoffensiv satte en omlægning af kampen på dagsordenen.

2. Den danske *kapitalstruktur* frembød ikke de betingelser for masseaktioner, som var tilstede i de lande, hvorfra oppositionen hentede sine forbilleder. Landet var trods en vis industrialisering fortsat stærkt præget af småborgerlig landbrugs- og håndværksproduktion. Det hindrede en homogen bevidsthedsudvikling i arbejderklassen, og vanskeliggjorde en omfattende anvendelse af den syndikalistiske kamptaktik, pegende frem mod den *soci-ale generalstrejke*.

3. *Socialdemokratiets taktiske venstredrejning*. Mange arbejdere var i skuffelse over, at det mere og mere institutionaliserede klassesamarbejde klart medførte en opgivelse af arbejderinteresser, begyndt at vende sig til syndikalismen. Ved hjælp af en radikalisering af agitationen og lønkampens former og ved at formulere reformkrav med »progressivt-kontrarevolutionært« sigte, lykkedes det Socialdemokratiet påny at drage de fleste af disse arbejdere til sig.

4. Den syndikalistiske bevægelses *svagheder*. De bestod først og fremmest i, at man ikke tog tilstrækkeligt hensyn til den danske arbejderklasses opsplitning i fraktioner, der med hensyn til arbejds-, organisations- og levevilkår på mange måder var forskellige (eksempel: forskellen mellem København og provinsen!). Måske undervurderede syndikalisterne også den borgerlige statsmagts interventionsmuligheder. Betydningen af de mangler og svagheder, der givetvis var i syndikalisternes program og praktiske arbejde, blev efter min mening forstørret af de *undertrykkelsesforsøg*, der ramte fagoppositionen fra borgerskabets side og fra den socialdemokratiske parti- og fagforeningsbevægelse.

I 1921 var fagoppositionens indflydelse generalt på vej nedad. I LPF led den i forbindelse med ekstrakontingentnægtelsen et meget alvorligt nederlag, som syndikalisternes egne legalistiske illusioner var væsentligt medvirkende til. Og skønt den på det tidspunkt gendannede FS-Klub besluttede at fortsætte kampen *indenfor* LPF, var der mange lager- og pakhusarbejdere, der tog deres gode tøj og gik.

Den af krisen og arbejdsløsheden betingede desorganisering i arbejderklassen blev indenfor LPF befordret af det nederlag, som fagoppositionen pådrog sig i Wicke-sagen. Fra da af gik det ned ad bakke med syndikalismen blandt lager- og pakhusarbejderne. Den formåede aldrig siden alvorligt at antaste den moderate ledelse. Arbejderne faldt i det store og hele tilbage i en bevidsthed, der fuldstændigt accepterede socialpartnerskabets reelle underordning af arbejderinteresser under kapitalen. Dette tilbagefald må ses som følge af et *dobbelt nederlag*: *dels* havde den syndikalistiske bevægelse lidt nederlag indenfor fagforeningsbevægelsen, *dels* led fagforeningsbevægelsen som følge af sin moderate kamptaktik nederlag overfor arbejdskøberoffensiven.

I årene efter syndikalismens nederlag søgte moderationen på flere måder *nye midler* til at sikre arbejdernes interesser som revenuekildeindehavere, uden at antaste det principielle indhold i klassesamarbejdet: accepten af kapitalen som »naturligt« produktionsforhold. Former herfor var reformar-

bejde i kommuner og Rigsdag (Socialdemokratiet dannede regering 1924–1926). I fagforeningsbevægelsen tjente blandt andet befæstelsen af tilidsmandssystemet og opbygningen af en systematisk arbejderuddannelse det samme formål.

Den tilbageblevne venstreopposition kapselede sig for en stor del ind i en særlig kommunistisk »lejr«, der afskærmede sig med paroler, symbolik m. v., som man ureflekteret overtog fra Komintern. Hermed satte den sig mere eller mindre udenfor indflydelse på arbejderklassens erfaringsbearbejdning og bevidsthedsdannelse.

Noter

- 1 Begrebssparret reformismen-moderationen, hvor moderationen oprindeligt er den syndikalistiske fagoppositionens præcise betegnelse for den politiske reformismes pendant på det faglige område, anvendes for at udtrykke den socialdemokratiske prægede arbejderbevægelses organisatoriske, ideologiske og strategiske reproduktion af det kapitalistiske samfunds fordobling i en økonomisk og politisk sfære. (Til dette sidste, se Karl Marx: Zur Judenfrage (i: MEW I, p. 347–377) p. 354f. et al.).
- 2 Roskilde Universitetscenter, december 1977. Artiklen her bygger særligt på kapitel 4, p. 178–332.
- 3 Fagforeningen skiftede navn flere gange i løbet af de første år. Her bruges kun det anførte, samt forkortelsen LPF1890.
- 4 Jvf. Karl Marx: Das Kapital III, kapitel 48 (Berlin 1973), p. 822–839. Marx benytter ikke termen »socialpartnerskab«. Der henvises til Ole Marquardts interessante, men på en række områder problematiske Konjunkturforløb og klassebevidsthed (i: Den jyske Historiker 1/1974, p. 1–150), især p. 15–21).
- 5 Jvf. Claus Bryld: Det danske socialdemokrati og revisionismen, II (u. st. 1976), p. 140.
- 6 DAF-forretningsudvalgsmøde 18.–20.12.1906, refereret i »Arbejds mændenes Fagblad« febr. 1907, p. 13.
- 7 Ang. dette spørgsmål henvises til mit speciale, p. 91–130.
- 8 Det ny Arbejdsmandsforbund blev nedlagt i sept. 1910.
- 9 Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890, forhandlingsprotokol: medlemsmøde 23.5.1907; Petroleumsarbejdernes Klub, forhandlingsprotokol: ekstraordinær generalforsamling 10.7.1908.
- 10 Lager- og Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907, forhandlingsprotokol: generalforsamling 29.4.1918.
- 11 Forkortes i det følgende LPA1907.
- 12 »Solidaritet«, 3.6.1916.
- 13 »Solidaritet«, 23.9.1916.
- 14 »Solidaritet«, 21.10.1916ff. Den uafsluttede artikelserie var signeret »J. H.«, og rimeligvis forfattet af Jens Hansen, bestyrelsesmedlem i LPF1890 og senerehen meget aktiv talsmand for Fagoppositionens Sammenslutning indenfor fagforeningen.
- 15 Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890, forhandlingsprotokol: bestyrelsesmøde 12.9.1917.
- 16 ibid.: ekstraordinær generalforsamling 22.9.1917. »Solidaritet« 6.10.1917 refererer helt tilsvarende, at »der var almindelig og enstemmig tilslutning til de synsmåder, vor taler fremholdt«.
- 17 ibid.: bestyrelsesmøde 23.10.1917.
- 18 ibid.
- 19 Jvf. »Solidaritet« 17.8.1918.
- 20 Jvf. »Solidaritet« 14.9.1918.

- 21 Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890, forhandlingsprotokol: generalforsamling 22.1.1918. »Solidaritets« 26.1.1918.
- 22 Generalforsamlingen blev p. g. a. den omfattende diskussion, syndikalisternes forslag rejste, udstrakt over to dage, 30.4.1919 og 22.5.1919.
- 23 »Solidaritets« 24.5.1919.
- 24 Jvf. »Solidaritets« 8.5.1919. Denne bod var efter datidens målestok *meget* stor. Men sammenholdt med »Solidaritets« oplysning 3.6.1919, at skruerækkerne hver skulle have udbetalt 3.000 kr. af Frihavnselskabet, bliver »hædersmændenes« personlige afsavn jo til at overse!
- 25 Jvf. Lager- og Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907, forhandlingsprotokol.
- 26 Jvf. f. eks. »Solidaritets« 15.6.1919.
- 27 Lager- og Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907, forhandlingsprotokol: repræsentantskabsmøde 11.6.1919; »Solidaritets« 15.6.1919, »Klassekampen« 13.6.1919.
- 28 »Klassekampen« 16.6.1919; jvf. også »Solidaritets« samme dag.
- 29 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: bestyrelsesmøde 24.6.1919.
- 30 Jvf. dennes udtalelser til »Solidaritets« 22.6.1919.
- 31 Jvf. f. eks. »Solidaritets« 21.6.1919. En række fagforeninger var tidligt opmærksomme på denne fare og traf deres forholdsregler for at hindre overflytning af Frihavns-brækkere (jvf. »Solidaritets« 8.6.1919).
- 32 »Solidaritets« 28.6.1919; »Klassekampen« 2.7.1919.
- 33 Et *højest* usædvanligt skridt af en socialdemokratisk fagforeningsbestyrelse. Urafstemningsprincippet var netop et centralt punkt i *syndikalisternes* agitation!
- 34 »Klassekampen« 23.7.1919ff.; »Solidaritets« 25.7.1919ff.
- 35 »Klassekampen« 1.8.1919.
- 36 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: generalforsamling 18.8.1919; »Solidaritets« 20.8.1919.
- 37 »Ren og skær svindel«, kaldte »Solidaritets« 20.8.1919 dette bestyrelsesvalg.
- 38 En nærmere argumentation herfor findes i mit speciale, p. 231-234 og p. 302-306.
- 39 Axel Olsen: Dansk Arbejdsmands Forbund gennem 50 Aar, 1897-1947 (Kbh. 1947), p. 125f.
- 40 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: bestyrelsesmøde 11.9.1919.
- 41 Robert Nielsen i løbeseddel »Til Medlemmerne!«, dateret sept. 1919 (Det kgl. Bibliotek, småtryksamlingen).
- 42 Jvf. »Solidaritets« 8.10.1919f.. Da Robert Nielsen ikke kunne få medlemmerne snakket fra at fortsætte strejken, forlod han mødet og beordrede lyset slukket og salen ryddet. På den måde forhindrede han en beslutning om at søge strejken udvidet til FDB's afdelinger i provinsen.
- 43 Til syndikalisternes store fortrydelse var stemmeproceduren indrettet sådan, at såvel nej- som ja-stemmer blev afgivet med forbehold overfor visse indrømmelser, som DAF senere skulle forhandle sig frem til. P. g. a. denne ukurante stemmeprocedure betegnede »Solidaritets« 19.10.1919 vedtagelsen som »valgsvindel« og »kæmpehumbug«.
- 44 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: repræsentantskabsmøde 12.12.1919.
- 45 Også socialdemokratiet tog »socialisering« af industrien på programmet, men i en form, der tydeligt viste, at dette skridt var bestemt til at afvæbne venstreoppositionen, snarere end et udtryk for en bevidst (reformistisk) socialisme-strategi. Jvf. Claus Bryld: op. cit. p. 89f.
- 46 »Solidaritets« 29.3.1920.
- 47 »Solidaritets« Ekstraudgave 30.3.1920 – en række af FS' og den øvrige venstrefløjs ledende kammerater sad på det tidspunkt fængslede for revolutionær virksomhed. Af syndikalisternes krav blev kun kravet om politisk amnesti taget med i den endelige formulering af generalstrejkens paroler.

- 48 F. eks. bekæmpede Robert Nielsen aktivt en sympatistrejke, som 18 medlemmer af LPF på Grynsmøllen i Strandgade indledte, fordi de ikke ville arbejde sammen med »samfunds-hjælpere«. Jvf. »Solidaritet« 19.5.1920; Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: bestyrelsesmøde 3.6.1920.
- 49 ibid.: ekstraordinær generalforsamling 5.4.1920. Jvf. også notitsen i »Solidaritet« 6.4.1920, der nærmest oser af dårlig samvittighed over det passerede.
- 50 DAO blev dannet dec. 1920, tildels på syndikalistisk initiativ.
- 51 Jvf. Axel Olsen: op. cit. p. 130.
- 52 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: ekstraordinær generalforsamling 27.3.1921.
- 53 ibid.
- 54 Jvf. DAF, ekstraordinær kongres 30.3.1921.
- 55 Skal man tro forhandlingsprotokollens referat, gik også de to oppositions-valgte medlemmer Otto Magnussen og Sophus Olsen ind for dette.
- 56 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: møde for pladsrepræsentanterne 8.4.1921.
- 57 »Solidaritet« 8.4.1921.
- 58 Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: ekstraordinær generalforsamling 14.4.1921.
- 59 Iflg. »Arbejdet« 15. og 17.4.1921 med »overvældende« eller »mægtig majoritet«. Se resolutionens ordlyd p. 81. /Illustration/....
- 60 »Solidaritet« 17.4.1921.
- 61 »Solidaritet« 20.4.1921.
- 62 Sag nr. 216/1921 ved Østre Landsrets II. Afd. (Landsarkivet for Sjælland).
- 63 »Arbejder-Bladet« 21.5.1921.
- 64 »Arbejder-Bladet« 13.7.1921.
- 65 Jvf. »Arbejder-Bladet« 2.8.1921; Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: bestyrelsesmøde 4.8.1921.
- 66 Senere – i 1925 – rejste Wicke en sag mod LPF, som endte med, at han blev genoptaget i fagforeningen ved forlig. Georg Jensen forblev for altid udstødt af LPF, skønt skiftende ordførere for oppositionen flere gange søgte at få hans sag taget op til behandling på en generalforsamling.
- 67 Selvom FS-Klubben samlede penge ind for at komme disse arbejdsløse til hjælp. Jvf. »Arbejder-Bladet« 13.7.1921.
- 68 Jvf. Helle Otte m. fl.: Socialpolitik i Danmark 1891 til 1977 (i: Den jyske Historiker 10/1977, p. 1–163), p. 44.
- 69 Jvf. Axel Olsen: op. cit. p. 136; Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: ekstraordinær generalforsamling 23.3.1922.
- 70 Jvf. »Arbejder-Bladet« 22.1.1922.
- 71 Føderationen blev i begyndelsen af 1922 sprængt i to stykker. Jvf. Jens Christensen: Danmarks kommunistiske Parti 1919–1930 (i: Historievidenskab 8/1976, p. 87–128), p. 105f.
- 72 Resolution, enstemmigt vedtaget på LPFs generalforsamling 29.1.1922.
- 73 J. P. Hansen på den ekstraordinære generalforsamling 9.2.1922.
- 74 Jvf. Carl Heinrich Petersen: Fra klassekampens slagmark i Norden (u. st. 1973), p. 102–110.
- 75 Lyngsø fik efterhånden repareret det noget blakkede billede, som hans optræden overfor de oppositionelle lager- og pakhusarbejdere i årene forud havde efterladt. Jvf. f. eks. Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokol: ekstraordinær generalforsamling 13.4.1922.
- 76 C. Petersen og Hjort på generalforsamlingen 29.4.1922.
- 77 Jens Christensen skriver i sin undersøgelse af DKP i perioden 1919–1930 (op. cit. p. 100): »Konflikterne i 1922 og det negative udfald af overenskomsterne, der nu vedtoges for en toårig periode, styrkede arbejdermilitansen og fagoppositionen, selv om krisen hvirvlede store dele af de nederste arbejderlag ned i næsten lumpenproletariatagtige tilstande«.

Jeg er uenig med JC. Forsåvidt gælder LPF, er det uomtvisteligt, at: 1. nederlaget i 1922 medførte en desorganisering blandt de »nederste arbejderlag« i fagforeningen, der tænkeligt primært havde støttet syndikalisterne i deres kritik af moderationens ineffektive strejketaktik og dyre, bureaukratiske administration: mange af disse blev simpelthen af svar økonomisk nød drevet ud af fagforeningen. 2. DAF-ledelsens taktiske venstrekurs medførte, at en del af syndikalisterne støtter vendte sig til den socialdemokratiske moderation. 3. Tilbage blev en lille kerne, der fortsat forfægtede militante og revolutionære synspunkter.

Dette kan bl. a. iagttages ved afstemningen om forlængelse af overenskomsterne i juli 1922.

Selve den organiserede fagopposition (Fagoppositionens Sammenslutning, Føderalistisk Sammenslutning) var i 1922 allerede i et fremskredent stade af opløsning. DKP havde, som JC selv skriver (ibid. p. 100), ikke kræfter til en selvstændig organisering af fagoppositionen. Det er derfor *absurd* at tale om, at nederlaget i overenskomstsituationen 1922 styrkede fagoppositionen og arbejdermilitansen. Tværtimod var det *moderationen*, der tog alle stikkene hjem!

Kilder

Håndskrevne protokoller

Lager- & Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890, forhandlingsprotokoller 1890–1918 (8 stk.), regnskabsbøger 1893–1901 (2 stk.).

Lager- & Pakhusarbejdernes Afdeling af 1907, forhandlingsprotokoller 1907–1919 (2 stk.).

Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund, forhandlingsprotokoller, 1919–1926 (5 stk.).

Jern- & Frølagerarbejdernes Klub under LPF 1890, forhandlingsprotokol 1907–1908, regnskabsbog -1909.

Kaffebrønderiarbejdernes Klub under LPF 1890, forhandlingsprotokol 1916–1945.

Lager- & Handelsarbejdernes Klub i FDB under LPF, forhandlingsprotokol 1921–1933.

Manufakturarbejdernes Klub under LPF, kassebog 1920–ca. 1922.

Petroleumsarbejdernes Afdeling for København & Omegn (klub under LPF 1890 fra 1906), forhandlingsprotokoller 1897–1909 (2 stk.), kassebog 1901–1908.

Smørarbejdernes Klub under LPF, forhandlingsprotokol 1920–1938.

Soigneringsbudenets Fagforening (klub under LPF fra 1919), forhandlingsprotokol 1916–1967.

Arbejdernes Fællesorganisation i København, forhandlingsprotokoller 1908–1925 (2 stk.).

Dansk Arbejdsmands Forbund/København & Omegn, forhandlingsprotokoller 1905–1919 (3 stk.).

Kuskenes Fælles Forbund, forhandlingsprotokoller 1906–1916 (4 stk.).

Aviser og blade

»Arbejdsmanden«, organ for Det ny Arbejdsmandsforbund 1907–1910.

»Arbejder-Bladet«, organ for Danmarks kommunistiske Føderation, senere Parti 1921–1925.

»Arbejdet«, organ for Danmarks venstresocialistiske, senere kommunistiske Parti 1919–1921.

»Arbejdsmandenes Fagblad«, organ for Dansk Arbejdsmands Forbund 1907–1909.

»Klassekampen«, organ for Socialistisk Arbejderparti 1918–1919.

»Korsaren«, anarkistisk 1907.

»København«, borgerlig 1906–1907.

»Social-Demokraten«, udvalgte numre 1890–1925.

»Socialistisk Arbejderblad«, udgivet af Socialistisk Arbejderforening 1908.

»Solidaritet«, udgivet af Fagoppositionens Sammenslutning 1911–1921.

Arkivalier

Det kgl. Bibliotek, småtryksamlingen:
alt ang. Lager- & Handelsarbejdere.

Lager- & Pakhusarbejdernes Forbunds arkiv:
materiale, formentlig udtaget af Karl Raloff omkr. 1939 (ABA).

Landsorganisationen i Danmark, arkiv:
Splittelsesforsøg og tvistigheder (ABA).

Landsarkivet for Sjælland:

Sag nr. 216/1921 ved Østre Landsrets II. Afdeling – Julius C. Wicke mod Lager- & Pakhusarbejdernes Forbund.

Interviews med fhv. vinlagerarbejder Georg Jensen, apr. 1976.

Udvalgt litteratur

P. Andreasen & C. G. Christoffersen:

Festskrift for Lager- og Pakhusarbejdernes Fagforening af 1890 ved dens 25 Aars Jubilæum, 13. maj 1890–1915.

(Kbh. 1915).

Bent Hansen:

Lager & Pak 75. Fra »Pak« til Lager og Pak.

(Kbh. 1965).

Karl Raloff:

Lager- og Pakhusarbejdernes Forbund gennem 50 Aar, 1890–1940.

(Kbh. 1940).

Iøvrigt henvises til litteraturlisten i mit speciale, p. 452–459.

Zusammenfassung

Die dänische Arbeiterbewegung war schon im Anfang ausgeprägt reformistisch. Das gilt sowohl für die sozialdemokratische Partei als auch für die Gewerkschaftsbewegung, deren Praxis treffend als Gewerkschaftliche »Moderation« bezeichnet werden kann.

Vor der Jahrhundertwende war eine Formalisierung der Klassenzusammenarbeit mit dem sogenannten »September-Vertrag« – als Folge der Niederlage der Arbeiterklasse im Gross-Aussperrung 1899 – angefangen worden. In den Jahren danach begann in Teile der Arbeiterklasse eine gewisse Unzufriedenheit sich geltend zu machen. Sie war durch eine wachsende Diskrepanz zwischen den von der ökonomischen Prosperität gesetzten Möglichkeiten gewerkschaftlicher Ergebnisse und der faktischen Nicht-Einlösung dieser Möglichkeiten durch die reformistisch-moderate Arbeiterbewegung gesetzt worden. Als die Prosperität in den Jahren 1907–1908 zeitweilig von Krise abgebrochen wurde, wurde die wachsende Unzufriedenheit von einer *organisierten*, arbeiterradikalistischen Strömung abgelöst, erst in Form des Sozialistischen Arbeitervereins, der im Sommer 1908 die Zeitung »Socialistisk Arbejderblad« täglich erscheinen liess.

Die ideologische Linie dieser linken Opposition war vom revolutionären Syndikalismus sehr geprägt, und in den folgenden Jahren etablierte sich eine *erklärte syndikalistische Bewegung*. Ihre Organisation, die Vereinigung der Opposition der Gewerkschaftsbewegung erreichte im Laufe des 1. Weltkrieges unter den dänischen Arbeitern massenhafte Unterstützung. Sie gefährdete ernsthaft die sozialdemokratische Herrschaft in der Arbeiterbewegung. Ihre Höhepunkt erreichte die syndikalistische Bewegung in den Jahren 1918–1920, als eine spontane und von arbeitsrechtlichen Regeln ungebundene Streikbewegung beträchtliche Ergebnisse schaffte, u. a. die Durchführung des 8-Stunden-Tags.

Die Radikalisierung der dänischen Arbeiterklasse erfolgte als Ergebnis der Verschlechterung ihrer Lage in den Jahren des Weltkrieges. Aber es war die dänische Nachkriegsboom, die der erfolgreichen Anwendung der syndikalistischen »direkten Aktion« Spielraum hervorbrachte. 1920 wurde die ausserordentliche Hochkonjunktur aber durch beginnende Krisentendenzen abgelöst. Die Kampfbedingungen änderten sich durchgreifend, noch bevor die Arbeiterklasse sich mit dem selbstorganisierten, syndikalistischen Kampf und den neuen, revolutionären Perspektiven vertraut gemacht hatte. Als gleichzeitig die Sozialdemokratie und die moderate Gewerkschaftsbewegung taktisch nach links drehte – besonders ausgesprochen wurde ihre »progressiv-konterrevolutionäre« Drehung, als sie 1920 den sog. »Osterputsch« des Königs durch generalstreikandrohung abwehrte – verlor die revolutionäre, syndikalistische Bewegung wieder ihre Masseunterstützung. Die breite gewerkschaftliche Oppositionsbewegung, die um *Oppositionsklub*s innerhalb der verschiedenen Gewerkschaften zentriert war, wurde im Laufe von 1922–1923 auf einen engen, meistens der 1919 gebildeten kommunistischen Partei Dänemarks, DKP, angeschlossenen Kreis reduziert. Die reformistische, sozialpartnerschaftliche Ideologie wurde in der dänischen Arbeiterbewegung wieder fast völlig dominierend.

Im vorliegenden Aufsatz wird der Verlauf der gewerkschaftsoppositionellen Syndikalistischenbewegung unter den *kopenhagener Lager- und Packhausarbeitern* konkret untersucht. Die Lager- und Packhausarbeitergewerkschaft (in 1890 gegründet) war – nach Streitigkeiten mit dem Verband der Arbeitsmänner, DAF, im Jahre 1907 – auf dem linken Flügel der Arbeiterbewegung tätig. Von 1916–1918 arbeitete sie mit dem syndikalistischen gewerkschaftsoppositionellen Vereinigung eng zusammen. 1918 wurde die Gewerkschaft mit einer von DAF errichteten Splittergewerkschaft für Lager- und Packhausarbeiter zusammengeschlossen, was die syndikalistische Linie in der zusammengeschlossene Gewerkschaft in Minderheit brachte.

Die syndikalistische Arbeit wurde jetzt in einem Oppositionsklub organisiert, der in den folgenden Jahren beträchtliche Erfolge erreichte. 1919 wurde die sozialdemokratisch-moderate Gewerkschaftsführung beinahe gestürzt, als sie die Aufnahme von 80 Streikbrecher in die Gewerkschaft billigte. Doch die Syndikalistischen hielten sich von einer Übernahme der Gewerkschaftsführung bewusst ab. 1921 erreichte die syndikalistische Generalstreikagitation unter den Lager- und Packhausarbeitern breite Unterstützung. Nur wegen einer fehlerhaften Taktik der Syndikalistischen wurde die moderate Gewerkschaftsführung diesmal nicht gestürzt.

Mehrere dänischen Gewerkschaften wurden in diesen Jahren von den Syndikalistischen »übernommen«. Bei den Lager- und Packhausarbeitern blieben die in den Gewerkschaftsvorstand eingewählten Oppositionsvertreter jedoch eine Minderheit. Ab 1922 befestigte sich das sozialpartnerschaftliche Bewusstsein auch unter den Lager- und Packhausarbeitern von Kopenhagen wieder – die sozialdemokratische Moderation gewann erneut die kaum ins Frage gestellte Kontrolle ihrer Gewerkschaft.